

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra psychologie

Diplomová práce

Jednota bratrská na Mladoboleslavsku

Bc. Simona Mařanová

© 2020 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Simona Mařanová

Hospodářská politika a správa
Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Jednota bratrská na Mladoboleslavsku

Název anglicky

Unity of the Brethren in Mlada Boleslav

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je dát na základě terénního výzkumu a sekundárních údajů v relevantní literatuře odpověď na výzkumné otázky a podotázky:

- Jakou stopu ve hmotném kulturním dědictví zanechala Jednota bratrská v mladoboleslavské architektuře?
- Jakou stopu zanechala Jednota bratrská v nehmotné kultuře Mladoboleslavska?
- Jak významné bylo působení Jednoty bratrské v oblasti výzkumu a vzdělávání?
- Jak se Jednota bratrská podílela na politickém životě města Mladá Boleslav?
- Jaké je dnešní postavení mladoboleslavské Jednoty v rámci státního a světového významu?

Metodika

Diplomová práce bude vycházet především z výsledků terénního výzkumu a materiálů získaných v místě působení Jednoty bratrské. Toto působení se situuje do oblasti Mladoboleslavska, kde je možné využít služby Státního okresního archivu Mladá Boleslav. Důraz bude dále kladen na kvalitativní metody, které budou doplňovány a rozšiřovány sekundárními daty a zdroji.

Doporučený rozsah práce

cca 70 stran

Klíčová slova

Sbor českých bratří, Jednota bratrská, Mladá Boleslav, bratrská škola, Jan Blahoslav, Johanka z Krajků

Doporučené zdroje informací

BENEŠ, Luděk. Mladoboleslavsko v proměnách času. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-85983-34-6.

BIDLO, Jaroslav. Jednota bratrská v prvním vyhnanství (1548-1561). V Praze: Bursík & Kohout, 1900. Bibliotheka historická.

FEJTOVÁ, Olga. Jednota bratrská-nové pohledy na její postavení a roli v městech pražských doby předbělohorské. Český časopis historický, 2019, 117.1: 7-264.

Jednota bratrská. Praha: Úzká rada Jednoty bratrské v Ústředním církevním nakladatelství, 1989.

MÜLLER, Josef Theodor a František Michálek BARTOŠ. Dějiny Jednoty bratrské. Praha: Jednota bratrská, 1923.

ŘÍČAN, Rudolf. Dějiny Jednoty bratrské. Praha: Kalich, 1957.

TRTÍLEK, Vlastimil. Mladá Boleslav od minulosti k dnešku: sborník k millennium Mladé Boleslavi. 1. vyd. Mladá Boleslav: Městský národní výbor, 1974.

Předběžný termín obhajoby

2019/20 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. PhDr. Ing. Petr Kokaisl, Ph.D., prof.h.c.

Garantující pracoviště

Katedra psychologie

Elektronicky schváleno dne 22. 1. 2020

PhDr. Pavla Rymešová, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 23. 1. 2020

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 19. 02. 2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Jednota bratrská na Mladoboleslavsku" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala vedoucímu práce panu doc. PhDr. Ing. Petru Kokaislovi, Ph.D., prof.h.c za jeho vřelý přístup při tvorbě diplomové práce Jednota bratrská na Mladoboleslavsku. Zároveň bych připojila poděkování panu Ing. Jaroslavu Zajíčkovi, správci mladoboleslavského sboru, za čas strávený nad materiály, jež byly více než užitečné. Nesmím zapomenout ani na dlouhodobou spolupráci se zaměstnanci Městské knihovny v Mladé Boleslavi, kteří strávili nespočet času v depozitáři, spojeného s vyhledáváním vybraných publikací pro mou diplomovou práci.

Jednota bratrská na Mladoboleslavsku

Abstrakt

Diplomová práce na téma Jednota bratrská na Mladoboleslavsku představuje protestantskou evangelickou církev vzešlou z revolučního hnutí – husitství. Cílem je seznámit se se skupinou, která ovlivňovala mladoboleslavské dějiny a svými monumentálními stavbami změnila ráz historického centra města. To vše je doplněno značným vlivem v oblasti politiky, kultury a především vzdělání.

Teoretická část se zabývá městem Mladá Boleslav, jako královským městem s mnohými privilegii. Zároveň je představena jako centrum církevního společenství Jednoty bratrské, ze které vzešly historicky významné osoby, povětšinou nepřekonatelní vzdělanci (př. Jan Blahoslav, poslední biskup J. A. Komenský ad).

Nedílnou součástí práce jsou kapitoly zaměřené na hmotné a nehmotné kulturní dědictví, které po svém působení Jednota bratrská bezpochyby zanechala. Sbor českých bratří, unikátní tiskárna či bratrská škola v oblasti zvané Karmel stále ohromuje svou velikostí i historickou hodnotou. Materiální stránka je doplněna nepřehlédnutelnou nemateriální (nehmotnou). Pojmenování místa Karmel, školský systém Jednoty, zahraniční stáže, knihtisk. To vše, pod záštitou Jednoty bratrské, pozvedlo hodnoty města na vysokou úroveň a zaručovalo rozmach v dalším historickém dění.

Klíčová slova: Protestantismus, Husitství, Jednota bratrská, Mladá Boleslav, Karmel, Sbor českých bratří, bratrská tiskárna, bratrská škola, Jan Blahoslav, Johanka z Krajku

Unity of the Brethren in Mlada Boleslav

Abstract

The topic of this thesis is Unity of the Brethren in Mladá Boleslav. It introduces protestant and evangelical church which emerged from the revolutionary movement – Hussitism. The goal is to get acquainted with the group that influenced the history of Mladá Boleslav and changed the character of the historic center with its monumental buildings. All of this is supplemented by considerable influence in the areas of politics, culture and especially education.

The theoretic part deals with the city of Mladá Boleslav as a royal's city with a lot of privileges. It is at the same time, introduced as the centerpoint of the church community of the Unity of the Brethren, wherefrom famous people came, most of the time great intellectuals (for example Jan Blahoslav last bishop or J. A. Komenský and other).

An integral part of the thesis are chapters, which are focused on tangible and intangible culture heritage left behind by the Unity of the Brethren. The choir of the Czech Brethren, unique printer of brethren school in the area called Karmel still amazes with its size and historic value. The material side is completed by the unmistakable intangible side. The designation of the Karmel area, school system of the Unity, internship abroad, letterpress – all of this under the protection of the Unity of the Brethren increased values of city life to high level and ensured the future historic boom.

Keywords: Protestantism, Hussitism, Unity of the Brethren, Mladá Boleslav, Karmel, Choir of the Czech Brethren, The Na Karmeli Printing Company, The school of the Unity of the Brethren, Jan Blahoslav, Johanka z Krajku

Obsah

1 Úvod a cíl.....	10
2 Metodologie práce	13
3 Literární rešerše	15
4 Teoretická východiska	18
4.1 Víra.....	19
4.2 Vzdělání a vědění.....	19
4.3 Církev a nauka o Bohu.....	20
4.3.1 Teologie	21
4.4 Sekta.....	21
4.5 Protestantismus	22
4.5.1 Husitství.....	22
4.6 Kněžství.....	23
4.7 Kazatelská činnost.....	23
4.8 Sbor	24
5 Jednota bratrská a Mladoboleslavsko.....	25
5.1 Znak Jednoty bratrské	25
5.2 Jednota a její organizační řád.....	25
5.3 Působení Jednoty v Čechách.....	27
5.4 Mladá Boleslav, město průmyslu a velkých změn.....	34
5.4.1 Zrod Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi	38
6 Hmotné kulturní dědictví Jednoty bratrské v oblasti Mladé Boleslavi	44
6.1 Areál kostela sv. Bonaventury	44
6.2 Sbor českých bratří.....	47

6.3	Bratrská tiskárna.....	52
6.4	Budova bratrské školy.....	53
7	Nehmotné kulturní dědictví Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi.....	55
7.1	Zachování názvů oblastí a budov.....	55
7.2	Tradice vzdělání a jeho šíření.....	58
7.3	Odkaz Matouše Konečného.....	61
8	Obnovená Jednota bratrská.....	62
8.1	Mladoboleslavská Jednota bratrská v novodobé historii.....	63
9	Závěr.....	65
10	Bibliografie.....	67
11	Seznam fotografií.....	69

1 Úvod a cíl

Historie, vzdělání, náboženství, víra. Obory, které spolu na první pohled nesouvisí, avšak obsahově jsou zcela spjaté. Právě z tohoto důvodu není možné je od sebe oddělit a nahlížet na ně samostatně. Historie představuje jedno z největších bohatství každé skupiny či nejvyšší organizační jednotky – státu. Vzdělání je nenahraditelnou hodnotou každého národa. Systém školství, formy výuky, možnosti spjaté s kontakty se zahraničními institucemi. To vše má z obecného hlediska být příslibem do budoucnosti a mělo by vést k nutnému ponaučení z dávné i blízké historie. Ať už z pohledu kulturního či politického, na který dnes dále navazuje rozvoj v rámci státu či jednotlivých regionů. Víra je zase představena jako symbol nezdolné síly každé osoby. Zároveň se jedná o podstatu náboženství a všech církevních společenství. Právě tyto důležité pojmy s neobyčejným významem jsou základem této práce.

Diplomová práce Jednota bratrská na Mladoboleslavsku je založená na historických skutečnostech kdysi královského města, které nebylo vždy jen centrem automobilového průmyslu založeného na fungování závodu Škoda Auto a přidružených podnicích doplňující tento provoz. Ať už je tomu dnes jakkoliv, Mladá Boleslav se v její bohaté historii dlouhou dobu pyšnila přídavkem: Mladá Boleslav, středisko Jednoty bratrské, Jeruzalém nad Jizerou či bratrský Řím. Církevnímu společenství Jednoty bratrské a jejímu působení ve městě jsou věnované kapitoly diplomové práce. Její historický význam ve městě je nevyvratitelný. Právě z tohoto důvodu se práce věnuje této problematice. Základem je poukázat na Mladou Boleslav jako na město s historií vystavenou na kulturním a vzdělávacím základě. Vše samozřejmě za podpory pánů stojící v čele protestantského města, které se tak dalo na vlnu rozvoje a následného rozmachu, ať už v jakémkoliv odvětví či oboru. Jejich neomezená podpora veškerých nekatolických uskupení, vedla k prolínání mnohých kultur a revolučních myšlenek. Mladá Boleslav tak byla mnohokrát v historii trnem v oku vládnoucím kruhům.

První kapitoly diplomové práce představují jakýsi teoretický podklad pro možnost dalšího studia. Věnují se obecným pojmům jako je víra, církev, teologie či vzdělání. Další odstavce se již týkají konkrétnějších výrazů, které předcházely vzniku Jednoty nebo se jejich působení přímo týkají. Jedná se například o představení protestantismu, husitství, kněžství nebo pojmu sbor, který s Jednotou blíže souvisí.

Základem pro další zkoumání Jednoty bratrské je i představení jejich rysů, myšlenek, členské základny a konkrétních znaků, s nimiž se Jednota ztotožňuje.

Následná část se věnuje historii města Mladá Boleslav, Jednotě bratrské na národní úrovni, zrodu a dalšímu vývoji této skupiny v průmyslovém městě Mladá Boleslav. Tyto kapitoly tvoří základ pro praktickou část. Do spojitosti se tak dávají významné momenty z historie českých zemí a následný dopad na činnost města Mladá Boleslav a působení Jednoty bratrské. Právě v těchto případech je nejvíce znatelný vliv a důsledky císařských či královských rozhodnutí vztahující se na protestantské náboženské skupiny a města s nimi spjatá.

Praktická část je vystavěna na dvou oblastech – materiálních a nemateriálních kulturních znacích, jež ve městě zanechala a stále tvoří a posiluje Jednota bratrská. Z pohledu hmotného kulturního dědictví jsou představeny důležité mladoboleslavské monumentální stavby. Především Sbor českých bratří je dominantou nacházející se v oblasti zvané Karmel. Informace o Sboru dále doplňují další významné stavby jako například bratrský špitál nebo bratrská škola a tiskárna, které v oblasti vzdělávacího centra Mladé Boleslavi stále stojí jako vzpomínka na kdysi slavné středisko významné náboženské skupiny. Nehmotné kulturní dědictví stojí na základech vzdělání, vědění a víry. Věhlasu přispěl knihtisk a s ním spojená osobnost Mikuláše Klaudiána, jehož působení v bratrské tiskárně přineslo významný a úspěšný ohlas v Čechách i zahraničí. Následuje vysvětlení dodnes využívaného oficiálního názvu části Mladé Boleslavi – Karmel. Význam tohoto slova pochází z Izraele. Jedná se o název zeměpisného charakteru, jehož původní význam tkví v pojmenování hory představené v biblických dějinách jako místo Božího požehnání. Na tuto kapitolu přímo navazují odstavce týkající se toho nejdůležitějšího, čím po staletí Jednota bratrská vynikala. Kapitola vypovídá o vzdělání, jeho silných kořenech v církevním společenství a v místě působení Jednoty, tedy na Karmeli. Právě zde je vzdělání stále poskytováno. Nikoliv však tímto sborem, ale soukromými institucemi na základní, střední a vysokoškolské úrovni. Duch tohoto místa tak setrvává a přenáší se na další a další generace.

Ústředním cílem diplomové práce *Jednota bratrská na Mladoboleslavsku* je tedy veškeré informace týkající působení této náboženské skupiny v oblasti Mladé Boleslavi vyhledat, sjednotit a uspořádat do jednotlivých kapitol diplomové práce. Výstavba diplomové práce bude probíhat dle níže zmíněných výzkumných otázek a podotázek, jejichž struktura určuje celý postup práce s materiály i následné hierarchické

rozložení jednotlivých kapitol. Podstatou diplomové práce je tak zodpovězení vyhrazených otázek, poskytnutí nových informací zjištěných v rámci terénního výzkumu v Mladé Boleslavi a touto formou tak dojít k ucelení nespočtu informací týkajících se náboženské skupiny Jednoty bratrské.

Klíčové výzkumné otázky:

- ❖ *Jakou stopu ve hmotném kulturním dědictví zanechala Jednota bratrská v mladoboleslavské architektuře?*
- ❖ *Jakou stopu zanechala Jednota bratrská v nehmotné kultuře Mladoboleslavska?*
- ❖ *Jak významné bylo působení Jednoty bratrské v oblasti výzkumu a vzdělávání?*

Podotázky:

- ❖ *Jak se Jednota bratrská podílela na politickém životě města Mladá Boleslav?*
- ❖ *Jaké je dnešní postavení mladoboleslavské Jednoty v rámci státního a světového významu?*

2 Metodologie práce

Metodika obecně představuje důležitou součást každé práce. Jedná se o postup, kterým je nutné se řídit při tvorbě diplomové práce. Metodologie je určité východisko, jak sestavit hierarchii kapitol, jakým stylem zjišťovat potřebné informace, a jak postupně tyto získané materiály zpracovat. Pokud je určen způsob, jakým bude práce tvořena a zkoumána, výsledkem bude dosažení cíle práce, zodpovězení na klíčové výzkumné otázky a podotázky. Styl a způsob zjišťování informací se v rámci výzkumné terminologie nazývá metodou. Právě ta tvoří podstatu diplomové práce, konkrétně části praktické. Kapitoly a odstavce jsou seřazeny od obecného ke specifickému. Postupně tak podávají odpovědi na výzkumné otázky a podotázky a zajišťuje je jak stránka kvantitativní, tak kvalitativní.

Diplomová práce Jednota bratrská na Mladoboleslavsku je tedy vystavěna na kvantitativních údajích. Sekundární údaje jsou získávány prostřednictvím sběru dat v rámci všech dostupných možností. Jedná se o obecné informace k danému tématu, které jsou následně v části praktické rozebírány, analyzovány a konkretizovány. Základní data a materiály jsou získány studiem maximálního množství titulů veřejně dostupných či nalezených v depozitářích mladoboleslavské městské knihovny. Tyto publikace, jež jsou zdroji diplomové práce, věnující svůj obsah problematice víry a náboženství, informacím týkající se města Mladá Boleslav a Jednoty bratrské v jejím působení. V případě podnětů zabývajících se historií města byla využita vlastní práce Židovská komunita na Mladoboleslavsku zpracovávaná v rámci bakalářského studia na České zemědělské univerzitě. Neméně důležitým zdrojem významných informací je spolupráce se Státním okresním archivem v Mladé Boleslavi. Materiály nalezené v jejich složkách byly prostudovány v několika hodinových konzultacích přímo v místě působení archivu. Jedná se o specifické údaje, konkrétní události týkající se života Jednoty ve městě. Podstatou je jejich vztah s obyvateli královského města Mladá Boleslav, informace týkající se jejich působení v oblasti Karlele.

Základ práce je však vystavěn na kvalitativním šetření, v rámci kterého jsou sbírány veškerá konkrétní data související se zkoumanou problematikou prostřednictvím terénního výzkum v části Mladé Boleslavi, jež byla po staletí centrem významného církevního společenství Jednoty bratrské. Tento výzkum je podpořený přímým kontaktem a následnou spoluprací se zástupci stále působící Jednoty bratrské, konkrétně se správcem sboru

Jednoty bratrské Ing. Jaroslavem Zajíčkem. Pozorování prostředí a následné využití možnosti techniky rozhovoru se správcem Jednoty bratrské, vedlo k získání cenných materiálů doplňující dosud načerpané znalosti. Setkání proběhlo přímo v nové budově, sboru obnovené Jednoty bratrské v mladoboleslavské Blahoslavově ulici. Příjemné prostředí a velmi milé a vstřícné přijetí bylo obohacením nejen v případě zjištěných informací, ale i obohacením člověka jako sociálního jedince. Nespočet podkladů k práci, nevídaných materiálů podaných panem Zajíčkem, to vše bylo využito v kapitolách praktické části. Celý koncept je doplněn o vlastní fotodokumentaci, která má celkovou práci více zpřístupnit čtenáři, poskytnout tak dokonalou představu o místech, stavbách a předmětech, které diplomová práce studuje.

Výzkum, který byl v rámci diplomové práce proveden, probíhal kvůli sdílnosti správce Jednoty bratrské pana Jaroslava Zajíčka s velkým nadhledem a v rodinném duchu. Přijetí Jednoty bratrské bylo více než vřelé a množství získaných materiálů více než dostačující. Setkání s protichůdnou reakcí však nastalo v případě jednání se Státním okresním archivem v Mladé Boleslavi. Další institucí, se kterou byl navázán nejdelší kontakt, byla Městská knihovna v Mladé Boleslavi. Činnosti spojené s vyhledáváním publikací či s prací v depozitáři vedly vždy ke zdárnému cíli. Důvodem byla vlídná pomoc ze strany zaměstnanců knihovny, kteří se podíleli svým časem a úsilím na získání materiálů týkající se Jednoty bratrské a jejich života ve městě.

3 Literární rešerše

Literatura tematicky spjatá s Mladou Boleslaví a Jednotou bratrskou v sobě nese poselství dávných časů poukazující na život tehdejší společnosti a náboženských skupin, které vedle sebe po staletí žily a sdílely prostor v oblasti Mladoboleslavska. Právě jednou z významných společenství byla a do dnešní doby stále je Jednota bratrská. Stala se nedílnou součástí Mladé Boleslavi, po dlouhá léta určovala a měnila ráz královského města, prošla si obdobími růstu a slávy, ale také úpadku a vyhnanství. Život Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi kopíroval náboženskou situaci v českých zemích a v Evropě obecně. Podstatné je tak věnovat se na začátku diplomové práce Jednotě bratrské jako samostatné náboženské skupině v Čechách, poukázat na její hodnoty v oblasti politického dění a rozvoje v rámci země i regionů.

Počátky působení Jednoty se věnovali autoři Rudolf Říčan a Josef Theodor Müller spolu s Františkem Michálkem Bartošem ve stejnojmenných dílech *Dějiny Jednoty bratrské*.^{1,2} Oba materiály seznamují čtenáře se vznikem Jednoty bratrské počínaje skupinou na litickém panství slučující se okolo bratra Řehoře a oddělením od vyznání podobojí. Připomínají tedy samotné vytváření sboru, postupné rozšiřování do měst českých i zahraničních, představují bratry jako vzdělance, urputné bojovníky za svou pravdu, ale i oběti, pikarty a vyhnance. Rudolf Říčan je ve své knize podrobnější, zabývá se i samotnými významy pojmů jednota, sbor, víra. Dále přibližuje konkrétní přístup bratří ke křtu, manželství, postům, bohoslužbám, modlitbám. Nezapomíná ani na organizaci ve sboru týkající se starších, úzké rady, kněžích ad.

Spisovatel a profesor Jaroslav Bidlo se ve své knize *Jednota bratrská v prvním vyhnanství*³ zaměřil na opuštění vlasti Jednotou bratrskou po válce šmalkaldské (r. 1548). Popisuje období, které této tragédii předcházelo. Zaměřuje se na politiku v polovině 16. století, která se odrazila na značném vystoupení proti Jednotě. Útlaky a omezení jejich víry i svobody byly jedním z témat té doby. Výsledkem je zavírání bratrských sborů, zákaz shromažďování, pálení knih, samotné vystěhování a usazení za hranicemi Čech (např. ve městě Poznaň).

¹ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*.

² MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty bratrské*.

³ BIDLO, Jaroslav. *Jednota bratrská v prvním vyhnanství*.

Sama Úzká rada Jednoty bratrské vydala v revolučním roce 1989 svou publikaci *Jednota bratrská* ⁴, s níž se snaží ucelit informace týkající se tohoto církevního společenství. Představují znak Jednoty, jímž je beránek s korouhvičkou, zabývají se také přímo členstvím v této skupině, přijímáním, organizačním řádem, s tím spojenou správou církve. Popisují synody, rady (úzká, sborová a rada starších), ordinace, hesla Jednoty či časopis vydávaný kvůli informovanosti. Kniha obsahuje také historická fakta, jak z našeho území, tak ze zahraničního působení. Jedná se tak o ucelený soubor materiálů, které více přibližují život v Jednotě, zásady v případě přijímání členů, fungování s každodenními povinnostmi společně s jejími symboly.

Z důvodu velkého vlivu Jednoty bratrské na chod Mladoboleslavska, potažmo celého českého království, autoři historické literatury, místní spisovatelé a historikové využili nemalého materiálového potenciálu a vytvořili širokou škálu děl, které poslouží jako kvalitní základ pro teoretickou část práce. Jejich díla se týkají nejen historického hlediska a významu Jednoty ve městě Mladá Boleslav, ale také hmotného kulturního dědictví, se kterým je Jednota v Mladé Boleslavi přece jen značně spjatá svými dominantními stavbami. Tato místa jsou popsána převážně z architektonického hlediska, na něž navazuje vysvětlení záměrů k jejich využití. Historický základ poskytují především díla obecnějšího charakteru, týkající se Mladoboleslavska jako celku. Těchto děl je nespočet, zaznamenávají však stejná historická fakta. Využité publikace jsou uvedeny v této kapitole společně s dopadem na diplomovou práci.

Tématem obecnějším, týkající se historie města od jeho počátku až do dnešních dní, zabývalo se několik autorů. Ať už se jedná o knihu Vlastimila Trtílka *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku* ⁵ či publikaci *Mladoboleslavsko v proměnách času* ⁶ od širokého kolektivu autorů, archeologů, archivářů, historiků, představující město se všemi jeho šlechtickými rody přes Přemyslovce, Krajíře z Krajku či Lobkovice. Společně s další publikací *Mladoboleslavsko* ⁷ od Jana Knoba prochází období vzniku města, momenty či fáze jeho neustálého rozkvětu a o to drtivějšího pádu po zadlužení vládnoucího rodu Lobkoviců, opětovné vykoupené až po získání titulu královského města v roce

⁴ *Jednota bratrská.*

⁵ TRTÍLEK, Vlastimil. *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku.*

⁶ BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času.*

⁷ KNOB, Jan, Otakar HRDLIČKA a Ivan KREJZLÍK. *Mladoboleslavsko.*

1600 od římského císaře a českého krále Rudolfa II. Ve výše zmíněných titulech jsou také střípky informací vztahující se k vzniku Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. Tyto úryvky jsou zasazeny do historického kontextu vycházející z neustálých sporů v oblasti náboženství, ale zároveň je předložena jejich důležitost v odvětví kultury, vzdělání a lékařství.

Většina publikací zabývajících se touto specifickou skupinou z větší míry upozorňují na její vliv v tomto okrese, zdůrazňují její důležitost jak na poli náboženském, tak politickém. Tyto údaje jsou pak doplněny stránkou nemateriální, která je vystavěna na informacích týkajících se architektury a představením staveb, které měly v historickém hledisku určitou spojitost s tímto společenstvím. Ať už se jedná o Sbor českých bratří vystavěný Arnoštem z Krajku, bratrský dům, školu, špitál, hřbitov a především tiskárnu, kterou proslavil mistr, lékař a bratr Mikuláš Klaudián. Tomuto odpovídá kniha mladoboleslavského historika PhDr. Karla Herčíka *Mladá Boleslav – Městem a okolím*⁸, která zobrazuje Jednotu bratrskou jako skupinu s nevyčísitelným podílem na faktu, který činí město Mladá Boleslav centrem vzdělanosti, kultury, knihtisku či velmi vyspělého a kvalitního lékařství a zdravotnictví. Totožné informace je možné si potvrdit v titulu Václava Vaňka *Okres mladoboleslavský*⁹ či v publikaci *Deset z tisíce*¹⁰ od Osvalda Doberty. Mladá Boleslav je ve všech zmíněných svazcích představována jako Řím Jednoty bratrské, jejíž jméno zná celý kulturní svět. V těchto publikacích tak není již nahlíženo na Jednotu bratrskou jako na jednu z mnoha protestantských skupin, ale na společenství, jehož historický význam dávno převyšuje jeho původní záměr.

Za jednu z nejkvalitněji zpracovaných prací je nutné bezesporu považovat dvoudílnou publikaci autora Františka Bareše *Paměti města Mladé Boleslavě*¹¹. Nejen, že prochází celou historií města a jeho okolím, čtivou formou předkládá také ucelené dějiny s rozsáhlejším zaměřením na život Jednoty bratrské ve městě. Věnuje se jejich zázemím, přístupem k víře, připomíná mandáty, jež byly uvaleny na členy Jednoty, zdůrazňuje vztah vládnoucích mladoboleslavských rodů k této skupině.

⁸ HERČÍK, Karel. *Mladá Boleslav*.

⁹ VANĚK, Václav. *Okres mladoboleslavský*.

¹⁰ DÖBERT, Osvald. *Deset let z tisíce*.

¹¹ BAREŠ, František. *Paměti města Mladé Boleslavě (I., II.)*.

Do hloubky rozebírá jejich pojmání víry, svátosti, hierarchické rozložení v církvi. Nezapomíná na unikátní monumentální stavu Sboru českých bratří, průběh jeho výstavby, jmenuje nejznámější představitele, které na tomto významném duchovním místě působili.

4 Teoretická východiska

Teoretická východiska představují kapitolu předkládající teorie spojené s tématem Jednoty bratrské. Vysvětlené pojmy, které jsou zhodnoceny z pohledu několika odlišných autorů, jsou opěrnými body probírané diplomové práce, bez jejichž výkladu by nebylo možné pokračovat v dalším studiu dané problematiky. Jedná se o základ, na kterém jsou vystavěny další kapitoly a jejich poznání. Citovány jsou různé názory na danou problematiku. Každý z uvedených autorů vkládá do výroku vlastní postoje a formu vysvětlení založenou nejen na objektivním základu, ale také z části na tom subjektivním. Konkrétní teoretické poznatky jsou seřazeny od obecného ke konkrétnímu ve spojitosti s tématem diplomové práce.

Důraz je kladen na abstraktní pojmy víra, vzdělání či vědění obecně. Právě to je přeci základem našeho každodenního života. Není v žádném případě nutné omezovat tyto výrazy na úroveň náboženskou či v případě vzdělávání a vědění do oblasti školství. Jejich význam je mnohem širší a pro člověka, jako individuum, mnohem důležitější. Následuje část vypovídající o církvi, Bohu, teologie jako vědě a také o skupině, která nese ať už oprávněně či nikoliv, označení sekta. A nakonec základ, na kterém je vystavěna podstata Jednoty bratrské i jiných nekatolických uskupení. Protestantismus a výklad teorie husitství představuje počáteční kořeny Jednoty, kněžství a s ním spojená kazatelská činnost již dokládají spojení mezi těmito hierarchicky uspořádanými revolučními hnutími. Sbor jako samostatná jednotka, jejíž teorie se odvíjejí od významu slova. V jedné řadě sbor jako bratrská budova, modlitebna a shromaždiště členů v rámci synodů a kázání. V druhé řadě sbor představující uskupení, pospolitost a soustavu všech organizačních jednotek bratrského společenství.

4.1 Víra

„*Víra je v povědomí lidí symbolem nezloinné, nebetyčné, nezkratné, obrovské, nepřekonatelnné síly, která dokáže všechno na světě, třeba i „hory přenášet“.*“¹² Právě takto definuje tento obsáhlý pojem Blanka Strašíková. Tato informace souvisí s faktem vypovídající o víře jako o pojmu, který nemusí být nutně spjat s určitou církví či jinými náboženskými principy. Víra může souviset s jakoukoliv představou či jakýmkoliv předmětem, ke kterému směřuje naše mysl, naše přesvědčení. Obecně řečeno jedná se o cokoliv, v co je možné věřit. Každý člověk, jako jedinec s vlastními názory a vlastními cíli, žije s pocitem víry v sebe samého, v druhého či v určitou věc a činnost. Víra je tak určitou složkou lidské kultury, kterou se značně odlišujeme od zvířecí říše. Jedná se tak o podstatu něčeho „existenciálního“, tedy o smysl lidského života.

V případě konfrontace tohoto pojmu se vztahem k Bohu či jakémukoliv jinému božstvu, výše zmíněná autorka představuje víru takto: „*Víra je nejvyšším stupněm poznání Boha. Je odpovědí na Boží zjevení. Víra je opakem hříchů. Je sebeodevzdáním, svobodným, dobrovolným podrobením se Boží vůli.*“¹³ Spojení víry s náboženstvím či církví je již založeno na konkrétních aspektech, v níž je vkládáno přesvědčení a na nichž je dané vyznání vystavěno.

V některých společnostech za dobu působení církve, ať už jakékoliv, byla víra i otázkou politickou a k tomu se váží i donucovací prostředky použité k jejímu osvojení např. v Čechách velmi známá rekatolizace. V případě Jednoty bratrské je „... *víra dar Boží a proto nemůže být nikomu vnucována*“.¹⁴

4.2 Vzdělání a vědění

Vzdělanost vychází ze souboru schopností, dovedností, které člověk získává prostřednictvím jeho celoživotního studia, tedy prostřednictvím výuky a osvojování si určitých poznatků. Tyto získané znalosti jsou základem pro další rozvoj člověka, jeho chování a jednání. Odrážejí se v rozhodování dané osoby, v jeho řešení konkrétních situací.

¹² STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *Teologie pro začátečníky*, s. 35.

¹³ STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *Teologie pro začátečníky*, s. 35.

¹⁴ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s.58.

Vzděláním poskytovaným církví, konkrétně evangelickou Jednotou bratrskou, se zabýval evangelický teolog, duchovní českobratrské církve teologické a profesor Univerzity Karlovy Pavel Filipi. Vzdělání a studia se v prostředí evangelických církví těší většinou dosti vysoké úctě. Církevní vzdělávací snahy měly vést převážně k osvojení podstaty ve věcech víry a následně k dostatečnému vzdělání vlastních teologů a dalších služebníků církve. „*V Jednotě bratrské vedly tyto snahy k organizaci školského vzdělávání, která byla zcela na výši své doby.*“¹⁵ Právě tento ucelený systém vzdělávání v Jednotě dal základy „... *poslednímu biskupu Jednoty bratrské J. A. Komenskému (1592-1670), kterému se pro jeho mimořádné koncepce a vize pedagogické dostalo titulu Učitel národů*“.¹⁶

4.3 Církev a nauka o Bohu

Církev je možné definovat jako organizaci, jejímiž členy jsou osoby věřící v Boha. Tvoří tak určitý tvar a předpoklad k existenci víry křesťanské. Obecný pojem církev je totiž využíván výlučně v křesťanských společnostech. Spisovatelka Blanka Strašíková vysvětluje pojem následně: „*Církev vzniká z Boží milosti. Je dílem Božím i lidským, je odpovědí na Boží výzvu, tvoří obec vyznavačů Ježíše Krista.*“¹⁷

Formování církví, jejich členů a procesů s vírou spojených bylo v historii povětšinou spojeno se značnými problémy vyústujícími v nemalé konflikty na úrovni státu i za jeho hranicemi. Této skutečnosti se věnují autoři, odborníci Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Drahomír Suchánek a Václav Drška: „*Vznik církve jako organizovaného společenství lidí, kteří přijali křesťanskou víru, představoval složitý proces hledání vhodných forem fungování, plný napětí a konfliktů.*“¹⁸

Jednota bratrská představuje církev jako toleranční uskupení, které „... *je přes všechny rozdíly mezi muži a ženami, Židy a ne-Židy, bílými a barevnými, chudými a bohatými jedno ve svém Pánu*“.¹⁹ Ježíš Kristus je považován za jediného a nejvyššího stojícího v čele církve. Právě toto je důsledek netolerance vyšších organizačních sfér

¹⁵ FILIPI, Pavel. *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 143.

¹⁶ FILIPI, Pavel. *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 142

¹⁷ STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *Teologie pro začátečníky*, s. 39.

¹⁸ SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*, s. 55.

¹⁹ *Jednota bratrská*, s. 60.

ostatních křesťanských církví. „Ježíš Kristus je jediným Pánem a Hlavou svého Těla – Církev. Proto Církev není poddána žádné jiné autoritě, která stojí proti jeho panování.“²⁰

4.3.1 Teologie

Pojem teologie představuje nauku o Bohu, rozbor víry a všech dalších znaků s ním spojených. Zabývá se zvěstováním slova Božího a sdělováním jeho poselství. Jedná se o vědní disciplínu, která uceleně a systematicky poznává a následně vysvětluje či tlumočí poznatky o Božím zjevení. „Teologie je dílem lidským, nikoli Božím. Není sama Božím slovem, ale je službou tomuto slovu. Teologie také není bez církve, tak jako církev není bez teologie.“²¹

4.4 Sekta

„Na tzv. sektách bývá již při prvních kontaktech nápadné, že v nich nevládne atmosféra svobodného myšlení a rozhodování. Vnějšímu pozorovateli mohou jejich členové připadat jakoby programovaní, bez schopnosti vlastního úsudku, který by překračoval předem dané mantinely, bez ochoty pohledět na cokoli, co se týká jeho skupiny, s nadhledem či s odstupem.“²² Takto přesně hodnotí tyto skupiny religionista Zdeněk Vojtíšek.

Obsah pojmu sekta může být však použit v mnoha různých směrech. Výše uvedená definice se týká sekty jako náboženské skupiny, která představuje menšinu v dané společnosti a organizuje určité skupiny věřících. Druhým směrem však může být nespravedlivé odmítnutí a zavržení skupiny, která stojí mimo tradiční či státem schválené uskupení. „Česká společnost, nábožensky chladná a nepřiliš zvyklá na rovnoprávné soužití s jakýmkoli menšinami, je ovšem také náchylná k hysterickému nálepkování slovem „sekta“ všech neobvykle se projevujících náboženských skupin.“²³

S tímto nevhodným využitím výrazu „sekta“ se setkala i Jednota bratrská v celé její historii působení. S tímto pojmem ve spojení sekty s Jednotou bratrskou je možné se setkat

²⁰ Jednota bratrská, s. 61.

²¹ STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *Teologie pro začátečníky*, s. 12.

²² VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*, s. 19.

²³ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice*, s. 16.

v publikacích Aleny a Vlastimila Vondruškových, kteří působení Jednoty představují takto: „*Po zániku tábořské církve v roce 1452 působily v českých zemích sekty, které považovaly kompaktáta za nedůstojný kompromis a žádaly návrat k původní neokleštěné podobě vyznání evangelia. Nešlo ovšem o bojovné radikály, ale o věřící, kteří v duchu Kristova odkazu odmítali násilí a toužili po duchovní čistotě. Členové sekty se oslovovali jako bratři a sestry a sdružení začali nazývat jednota.*“²⁴

4.5 Protestantismus

Pojem protestantismus a s tím spojené protestanské církve vznikají v období 16. století se snahou navázat na úsilí o reformaci katolické církve. Protestanské církve uznávají autoritu Písma (Bible), která mnohonásobně převyšuje jakékoliv jiné autority.

Důležitým aspektem je víra v sebe samotné, s tím souvisí i značné odmítání a netolerance vyšších organizačních sfér křesťanských církví. „*Slovem protestantismus označujeme způsob vyznání a prožívání křesťanského náboženského života, který krystalizoval během období reformace západní římskokatolické církve v 16. století, a který se prosadil v desítkách protestanských církví s reformačními kořeny.*“²⁵

Ke snaze o reformaci přispěl a jako první proti církvi vystoupil John Wycliff. Angličan, jehož myšlenky ovlivnily nespočet dalších reformátorů v dalších staletích. Právě jedním z nich byl i český kazatel a myslitel Jan Hus. S odkazem na jeho kázání formují stoupenci husitské hnutí, které se stává základním kamenem Jednoty bratrské, jejíž vznik se datuje k roku 1457.²⁶

4.5.1 Husitství

Husitství představuje české revoluční hnutí vzniklé v období výše zmíněných reforemací. Jeho název je odvozen od významné postavy našich dějin Mistra Jana Husa. Právě jeho myšlenky se staly odkazem, na kterém je husitské hnutí vystavěno. „*Historicky šlo zprvu, jako v mnoha jiných obdobných případech, o cejch ze strany protivníků, který však byl postupně přejímán za vlastní i těmi, kdo jím byli častováni.*“²⁷ Období husitské je

²⁴ VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev*, s. 191.

²⁵ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice*, s. 55.

²⁶ VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice*, s. 56.

²⁷ FILIPI, Pavel. *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 66.

možné považovat za jedno z nejvýznamnějších v české historii vůbec. Ač období husitství prolínaly nelítostné boje a útrapy s tím spojené, vzešly z tohoto období mnohé významné osobnosti a myslitelé, kteří změnili ráz české společnosti.

4.6 Kněžství

Kněžství neboli kněžský úřad je jedna z funkcí, která náleží církvím a jiným náboženským uskupením. Kněžství je „... prvým, základním a jedinečným kněžstvím, kněžství Kristovo. On jest Pán, kněží jsou jeho služebníci. Jeho kněžství je věčné, lidské časné. Jeho pochází přímo od Boha, kněží volí lidé. Oni jsou hříšní, on bez hříchu“.²⁸ Takto definuje teolog Joseph Theodor Müller duchovní kněžství, které by nemělo být založeno na jakékoliv nadřazenosti a podřazenosti. „Duchovní kněžství není něco, čím kněží vynikají nad věřící laiky, nýbrž mají jim v tomto bytí rovni.“²⁹

Se stejnou myšlenkou obhajuje Müllеровu definici historik a teolog Rudolf Říčan: „Mezi kněžími měla vládnout láska a svornost, bez povyšování jedněch nade druhé, ve vzájemné péči a napomínání.“³⁰

4.7 Kazatelská činnost

Kazatelská činnost neboli kázání obecně se zaměřuje na přednesení a tlumočení informací týkajících se víry dané náboženské skupiny. Uplatňuje se při bohoslužbách před církevními přívrženci. „Věřícímu se mělo dostávat hlubokého výkladu biblického tématu, zaměřeného především k morálce.“³¹

Kázání prostřednictvím mluveného slova nebylo jediným předáváním výkladu. Knihtisk výrazně přispěl k rychlejšímu šíření boží otázky. Tomuto tématu se věnují autoři Drahomír Suchánek a Václav Drška: „Kázání však nebylo jediným způsobem, jak byla u věřících upevňována víra a křesťanská morálka. Nesmíme zapomenout, že pokrok vzdělanosti a používání národních jazyků v písemné produkci zvýraznil význam knihy.“³²

²⁸ MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 318.

²⁹ MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 319.

³⁰ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 66.

³¹ SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*, s. 390.

³² SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny*, s. 390.

4.8 Sbor

Výraz sbor byl poprvé použit jako termín představující náboženské seskupení či shromáždění.³³ Jedná se tedy o základní organizační jednotku církve, jímž je právě společenství určitých věřících.

Jednota bratrská však toto slovo přejímá v jiném významu. Sbor zde nepředstavuje určitý správní obvod, ale konkrétní shromaždiště či budovu sloužící ke shromažďování věřících osob.³⁴ „Termín „sbor“, jehož je při třetím stupni užito, znamená zde shromáždění, brzy však bylo přeneseno i na dům, v němž se shromáždění konala. Bratři budou pak velmi určitě odlišovat svůj sbor od kostela husitského či římského a záhy se stane totéž jméno názvem pro obec bratří a sester jako protějšek k farnosti či osadě oficiální církve.“³⁵

³³ VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev*, s. 192.

³⁴ FILIPI, Pavel. *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 121.

³⁵ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 43.

5 Jednota bratrská a Mladoboleslavsko

5.1 Znak Jednoty bratrské

Beránek s korouhvičkou je označením církevního společenství Jednoty stejně jako symbol Krista „Beránka božího“. Principem znaku je upozornění na osud Jednoty v jejím opakovaném vynuceném pronásledování, vypovězení ze země z důvodu odmítnutí podřízení se světské moci („moci mečové“).

Beránek představuje i určitou formu obětiny, která byla neoprávněně a nespravedlivě trestána. Svůj úděl však přijímá bez jakéhokoli odporu a bez následného ponížení. Jedná se o určité ztotožnění osudu církve Jednoty bratrské s osudem starozákonního obětního zvířete.³⁶ Znak beránka je doplněn slovy, vyznáním: „Vicit agnus noster, eum sequamur.“ (Zvítězil Beránek náš, následujme jej.)

Oproti tomu korouhev, která doplňuje obraz beránka jako nespravedlivého trestance, představuje symbol vzdoru a nevzdání se. „*Znak i heslo Jednoty bratrské je nám stálou připomínkou, že jenom věrné následování našeho Pána, dosvědčované vroucí vírou a dělnou láskou, nám dává účast na jeho vítězství a vede k naplnění naší naděje.*“³⁷ Tento symbol však v žádném případě nepoukazuje na jakékoliv násilné tažení proti odporovatelům jejich víry. Jednota bratrská od svých počátků prezentovala své názory a myšlenky prostřednictvím jiných sil – prostřednictvím vzdělání či formou vysvětlování a s ním spojeného kvalitního řečnictví.

5.2 Jednota a její organizační řád

Pojem „jednota“ představuje integritu k určité myšlence či názorů, jednomyslnost ve všech oblastech života. Pojem byl užíván v různých významech i v jakýchkoli sdruženích a uskupeních, ať už s cíli světskými či duchovními. V jejím náboženském významu jí pro označení církevní společnosti užívá již teolog a náboženský myslitel Petr Chelčický.³⁸

³⁶ FILIPI, Pavel. *Malá encyklopedie evangelických církví*, s. 25.

³⁷ *Jednota bratrská*, s. 6-7.

³⁸ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 37.

Jednota bratrská nebo také Unitas Fratrum v jejím přesvědčení vystupuje jako církev, jež svým počtem (v poměru k jiným církvím nepatrným) je a bude vždy řazena mezi menšinové uskupení. Tuto skutečnost je však podávána jako znak příslušící všem věrným Kristovým, kteří se tak svým sdružením nepodílejí na vnější zkáze.³⁹ Samotná Unitas Fratrum je složena z několika provincií, které svým působením a svěřenými pravomocemi působí absolutně samostatně. Jejím rozhodujícím orgánem je Rada Jednoty. Provinciím podřízené a místem, ve kterých se příslušníci církve sdružují, jsou sbory. V čele sboru stojí správce a rada starších. Sbory stojí samostatně, mají svojí právní subjektivitu a IČO.

Symbolem přijetí členů do sboru, stejně jako u jiných typů křesťanského uskupení, byl odjakživa obřad očištění vodou – křest. Touto formou jsou přijímány především děti. Dospělé osoby, které se z vlastního přesvědčení chtějí začlenit do skupiny Jednoty bratrské, čeká nejen křest, ale prvotní rozhodnutí rady starších. To je následně doplněno křtem a složeným slibem nového člena Jednoty. „*Úkolem každého člena Jednoty bratrské je služba Kristu podle požadavků evangelia. Ze srdečné oddanosti svému Pánu a Spasiteli se snaží o šíření Božího království.*“⁴⁰ Jak bylo zmíněno výše, přijetí a následná příslušnost ke sboru je dobrovolným rozhodnutím konkrétní osoby. Stejným způsobem je možné hovořit o vystoupení či vyloučení. Jedná se o vlastní vůli bývalého člena.

Členové řádů Jednoty mají své povinnosti, které by měli v rámci svého působení ve sboru plnit. Ať už se jedná o pravidelnou účast na shromážděních, podávání finančních příspěvků. U dětí se jedná o výchovné prostředky. Příkladem jsou rodinné bohoslužby, besídky či praktická výuka – výroba. V dřívějších dobách se kladl důraz na život jakéhokoliv majetkového přičinění, která šla ruku v ruce s bratrskou skromností. Příslušníci se měli věnovat duchovní službě, pro svou obživu také vykonávat řemeslo a samozřejmostí byla starost o zchudlé, staré a nemocné členy Jednoty.⁴¹ „*Všechny povinnosti může člen církve vykonávat řádně jen v dobrovolné kázni, v častém sebezapření a pokoře před Pánem církve, který zná nejen každé naše jednání a mluvení, ale i myšlení.*“⁴² Vedle povinností má člen Jednoty svá práva.

³⁹ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 35.

⁴⁰ *Jednota bratrská*, s. 27.

⁴¹ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 43-44.

⁴² *Jednota bratrská*, s. 28.

Jako příslušník církevního uskupení má nemalé možnosti podávat vlastní návrhy, přání či stížnosti. V Jednotě probíhá stejně jako v oblasti světské možnost volby aktivní i pasivní, a to dovršením osmnáctého roku života.⁴³

5.3 Působení Jednoty v Čechách

Počátky Jednoty bratrské spadají do století patnáctého, kdy se českými zeměmi prohánějí přívrženci husitství ovlivnění učením Petra Chelčického. Vedle skupiny ortodoxních husitů, zvaných táboritů, se vyčleňuje konzervativní skupina. Důvodem odloučení od hlavního proudu podobojí byl nesouhlas s vojenskými taženími a obecně prosazování svých záměrů a víry pomocí nátlaku a násilí. Skupina je na počátku existence soustředěna okolo Jana z Rokycan. Největší ohlas a zlomové události se odehrávají až pod vedením Janova synovce bratra Řehoře. Ten svými schopnostmi a dovednostmi, jimiž je například znamenité vůdcovství skupiny, obecně organizace a řečnický um, dokázal oddělit skupinu od víry podobojí a se svými spojenci odchází mimo nábožensky napjatou Prahu. Tuto skutečnost mu umožnil sám český husitský král Jiří z Kunštátu a Poděbrad, který Jednotě věnoval ves Kunvalt ležící v královském litickém panství. Jestli měla být tato událost dobrým skutkem či pouze vyřešením napětí mezi různými pražskými náboženskými skupinami je již otázkou, na kterou jen tak není možné nalézt odpověď. V kruhu historiků se hovoří spíše o možnosti druhé. Pro Jednotu bratrskou je však tato možnost, datující se na přelom roku 1457 a 1458, důležitým zvratem v jejím působení a vzniká tak první bratrský sbor. Několik bratrských přívrženců je samozřejmě rozprostřeno i v jiných částech země, a právě proto vznikají postupně další a další sbory, jako například sbor v Krčíně, který je uváděn jako druhý z bratrských sborů.⁴⁴

Učení Jednoty bratrské. Přívrženci Jednoty bratrské se od počátků řídí učením hovořící o nutnosti jejich trpělivosti, tichosti a libosti jejich života v ústraních. I přes toto nekonfliktní programové vybavení se Jednota dostává do značné pozornosti ze strany vyšších politických vrstev a nenávisti vycházející ze společnosti v Českých zemích. K těmto skutečnostem vede několik důvodů, ať už týkající se výkladu víry či jednoduše vycházející z politické situace v polovině 15. století. Jednota bratrská ve svém učení

⁴³ *Jednota bratrská*, s. 29

⁴⁴ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 35-38.

odmítá pouhé spoléhání se na zpověď, půst a zapomínání na pokání svého nitra. Společnost je pohoršena jejich výkladem podávání večeře Páně, jejichž základ vysvětlují návratem k nevhodným tábořským zvykům. S tím spojují i možnost organizace bratrského převratu a revoluce. Bratři podávají večeři v obyčejných všedních nádobách v chudinských vesnických domech, místo hostie používají chleba, zjednodušují obřady. Největší pozornost si Jednota zasloužila slavnostním zvolením a jmenováním vlastních kněží. Tento zásadní rozchod z církvi vede k žalobám a následnému zatýkání bratří. Z politického hlediska se Jednota stává nežádoucí kvůli příklonu Jiřího ke katolickému smýšlení. Tento převrat v jeho vyznání a smýšlení je datován rokem 1459, kdy se Jiří chce ucházet o korunu v říši. S tím je spojena nutnost sblížení se s římskou církví. K tomu je však za potřebí provést značný pořádek v jeho zemi především z pohledu náboženského. Celé období vlády Jiřího z Poděbrad je provázáno neutichajícími náboženskými spory. V tento rok však začíná s potlačováním kacířství. Je tak možné vidět bratry Jednoty jako oběti politické situace.⁴⁵

První pronásledování Jednoty bratrské. Král Jiří z Poděbrad tak začal jednat. V letech 1460–1461 začíná první vlna pronásledování Jednoty bratrské, která za doby jejího působení není poslední. Klidných a přívětivých roků nenapadající jejich vyznání je opravdu pomálu. Stejně tak je tomu u většiny dalších protestantských uskupení. První vlna pronásledování je podtržena obnovou mandátů a s tím spojené mučení bratří. Během roku 1461 je zatčen i sám bratr Řehoř. Jeho rytířský stav ho naštěstí ochraňoval před vykonavatelem královské moci. Pronásledování trvá až do smrti Jiřího z Poděbrad roku 1471. V poslední letech jeho života však slábne i z důvodu vzdání se římské koruny.⁴⁶ Po celou dobu pronásledování se Jednota bratrská nijak veřejně nebrání, nemstí se, nezahajuje protijednání, nemobilizuje proti královské moci. Stále se věrně řídí svým základním předpokladem křesťanské lásky, kterým je odedávna trpělivost. „*Mučednictví jen zvýší počet věřících.*“⁴⁷ A bylo tomu opravdu tak. Pronásledování po letech nebylo tak důsledné. Postupně se situace v zemi uklidňovala a s tím přicházelo rozšíření Jednoty na území Čech i Moravy a zároveň do všech českých stavů, ale zároveň také upevnění vnitřního řádu Jednoty, utvrzení se ve své víře a rozšíření členské základy bratrů a sester. Předešlé roky

⁴⁵ MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 38-39.

⁴⁶ *Jednota bratrská*, s. 9.

⁴⁷ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 41.

a skutečnosti s tím spojené upevnily v Jednotě myšlenku, která hovoří o vyvolení Jednoty bratrské k vyšším účelům a utvrzení v nutnosti konat zvláštní úkoly.⁴⁸

Po smrti Jiřího z Poděbrad nastupuje na českých trůn polský králevic Vladislav Jagellonský, se kterým přichází pro Jednotu bratrskou i období mírné svobody. Pravomoci týkající se náboženského uvolnění se přenesly přímo na šlechtu a pány v konkrétních panstvích českých zemí. Bylo tak pouze na jejich rozhodnutí, jakým způsobem a jaké církve či organizace budou na daném území povoleny. Vyhlášena je také amnestie, se kterou přichází svoboda i pro stále vězněné bratry. Právě tato skutečnost vede k dalšímu rozšíření působení Jednoty bratrské. Sbory se tvoří po celých Čechách (kromě Prahy, kde je sbor zakázán). Jeden ze sborů vzniká i v Mladé Boleslavi a na další staletí se z něj stává centrum Jednoty bratrské. Přívrženci Jednoty procházejí všemi vrstvami společnosti od šlechty až po studenty a školsky vzdělané osoby.⁴⁹ Celkový počet členů se okolo roku 1480 blížil číslu 2000 osob. Přesné číslo není v žádných pramenech uvedeno. Během klidných let Jednoty bratrské umírá bratr Řehoř, a to dne 12. srpna 1474. Právě on stál po 20 let v čele Jednoty a stal se jakousi hybnou silou tohoto uskupení.

Nařízení proti Jednotě bratrské. Již na začátku kapitoly bylo uvedeno, že klidných období Jednota bratrská nezažila mnoho, a tak i toto se postupně dostává do svého závěru. Český spolukrál Matyáš roku 1481 vydává nařízení týkající se vyhnání členů Jednoty bratrské z Moravy do exilu. Od této chvíle bude mít Jednota bratrská svou základnu i mimo České země. Bratři a sestry hledali útočiště u multánského knížete Štěpána a jejich přání bylo vyslyšeno. Během pár měsíců však přichází povolení navrátit se do vlasti a většina se postupně z exilu opravdu navrátila. Důvodem Matyášova rozhodnutí byla prosba moravských pánů. Odchod Jednoty bratrské z Moravy způsobil značné hospodářské škody, proto byl návrat nezbytný. S tím přichází i rok 1485, který se vyznačuje podpisem kutnohorského náboženského míru, jež zrovnoprávňuje kališníky a katolíky.⁵⁰ Bohužel se tento pakt nikterak neodrazil na vnímání Jednoty bratrské v českých zemích. Podpis náboženského míru se netýkal této organizační skupiny

⁴⁸ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 42.

⁴⁹ *Jednota bratrská*, s. 10.

⁵⁰ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 56-57.

a tak dále stála mimo zákonem povolené církevní sdružení. Dále byli pojmáni jako nežádoucí sekta, která nemá právo na svou existenci.

Z pohledu politického tak nastává nevládná doba pro zástupce Jednoty bratrské. Z pohledu vůdcovského a organizačního však začíná doba přespříliš plodná. Je tomu tak díky novému představiteli Jednoty bratrské bratru Lukáši Pražskému. Ten se stal na dalších 30 let vůdcem Jednoty, a především hlavním tvůrcem všeho bohosloví, správy, řádů, výchovy a vzdělání v Jednotě. Bohužel tato pro Jednotu bohaplná doba byla ovlivněna novým královským nařízením. Dne 25. července 1508 je vydán Svatojakubský mandát. Jedná se o stanovisko vlády vůči nezákonným organizacím a náboženským skupinám stojících mimo zákon. Východiskem a stanoviskem, jež mělo vzejít v platnost jednou pro vždy, bylo rozhodnutí, jímž byla Jednota vnímána jako v Čechách nevhodná, netrpěná a nedovolená sekta, jejíž stoupenci neměli přežít do dalších let. Vše, co bylo spojené s touto organizací, mělo být zničeno a pohřbeno v zapomnění. Většina členů a vedení Jednoty, především Úzká rada, se uchýlila na více spřízněnou a náboženství přející Moravu. Na další léta se tak stává opovrhovanou a nežádoucí skupinou. Královský mandát byl několikrát pozapomenut a opět obnoven. Hrozba jeho plnění byla tak stále aktuální.⁵¹ Vládná i nevládná období se vzájemně po další desetiletí střídají. Za vlády Ferdinanda I. se Jednota snažila předložit určité vyznání pravé křesťanské víry podepsané nejen svými významnými členy ale také šlechtickými pány a rytíři. Stalo se tak roku 1530. Bohužel výsledek byl negativní a jakékoliv úlevy ze strany královské moc vůči mimozákonným náboženským skupinám nebyly absolutně připuštěny.⁵² Razantněji však k této problematice přistupoval okolo roku 1546-1547 sám římský císař Karel V.. Ten po válce šmalkaldské ostře vystoupil proti jakékoliv opozici a okamžitě potlačoval jakékoliv známky reformace. Jelikož se nemalé množství bratrské šlechty právě této války účastnilo, začaly okamžité perzekuce, konfiskace, pronásledování. Vše bylo završeno nespočtem poprav a věznění. Král Ferdinand I. v této aktivitě viděl slibnou příležitost právě ke konečnému vyúčtování s bratrskými představiteli a jejich členy. Roku 1547 je obnoven královský kutnohorský mandát (mandát proti Pikhartům) z roku 1508, vydaný Vladislavem Jagellonským. Další rok je

⁵¹ MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 229-233.

⁵² ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 140-143.

vydán okamžitě další, který přísněji upravuje podmínky a život Jednoty v Čechách. Ať už se týká jejich shromažďování, jež bylo okamžitě zakázáno či jakékoliv jiné veřejné činnosti. Následuje zavírání sborů, pálení knih, členové jsou nuceni k přestoupení ke „správné“ zákonem povolené víře. Došlo samozřejmě i k dalšímu zatýkání a žalování.⁵³ Tím však celý problém nekončí. Jednota je tímto královským dokumentem v zemi absolutně nežádaná a musí okamžitě území českých zemí opustit. Stovky bratrských příslušníků tak území opouští. Historie se tak opět opakuje. Jediné sbory zůstávají opět na Moravě, kam královská moc zdaleka tolik nedosáhne. Těžiště práce a působení Jednoty bratrské se tak soustřeďuje na toto území. Ti ostatní, kteří nemají takové štěstí a jsou nuceni zemi opustit, odcházejí směrem na Polsko a Prusko, kde očekávají pomoc. Bratři však ani v této době ve svém úsilí nepolevili. Jejich snaha uvést vše na pravou míru, oslovit krále i římského císaře však vedli spíše k přihoršení celé situace. Žádosti a prosby o uznání jejich víry byly rovnou zamítány a následná královská moc spojená s realizací a plněním mandátů byla ještě zpřísněna a podpořena ze strany královské. I přesto se několik členů skrývá a v zemi zůstává nebo se po letech do českých zemí navrací ze zahraničí.⁵⁴

Náboženská svoboda za Rudolfa II. Jednota očekávala změnu královského přístupu k jejich víře s nástupem na trůn Maxmiliána II. Habsburského. Změna však nikterak nenastala. Král a římský císař několikrát nedodržel své slovo ohledně náboženské svobody a přiklání se k zákazu jejich činnosti a jejich vyznání. To stvrzuje obnovením Svatojakubského mandátu.⁵⁵ Celá situace se však mění s nástupem Rudolfa II. na český trůn. Poprvé za dobu působení Jednoty bratrské je náboženská skupina uznána za plně zákonnou společně s jejich veřejnou činností. Stává se tomu 9. července 1609, kdy císař po urputném naléhání Jednoty bratrské podepisuje nový královský majestát, jež souhlasí s požadavky bratrů a sester a potvrzuje absolutní náboženskou svobodu. Konečně si i Praha, dlouho zapomenutá destinace pro Bratry, stává středem jejich vyznání. K tomuto účelu slouží Betlémská kaple, jež ve svých zdech nese odkaz kázání mistra Jana Husa.⁵⁶

⁵³ BIDLO, Jaroslav. *Jednota bratrská v prvním vyhnanství*, s. 11-12.

⁵⁴ BIDLO, Jaroslav. *Jednota bratrská v prvním vyhnanství*, s. 18-24.

⁵⁵ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 263-265.

⁵⁶ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 343-347.

Stavovské povstání na Bílé hoře. Nic netrvá věčně. To jsou zcela zřejmá a platná slova v případě Jednoty bratrské a jejího nynějších úspěšných let. Plodné roky z hlediska literatury a vydavatelství pomalu končí. Období, ve kterém se zrodil Jan Ámos Komenský jako vrcholný představitel Jednoty a poslední biskup, je opět uvedeno v zapomnění. Na řadu přichází uvedení zimního krále Fridricha Falckého na český trůn, prohraná bitva českých stavů na Bílé hoře roku 1620 a s tím spojené řádění Ferdinanda II. v odbojových zemích. Doba po Bílé hoře přináší popravy účastníků bitvy proti císaři, konfiskace jejich majetku a okamžitý zákaz jakékoliv náboženské činnosti jiné než katolické. Právě nyní nastává krutá doba, nejen pro bratry a sestry z řad Jednoty, ale i pro celé protestantské České království. Na popravišti na Staroměstském náměstí jsou vykonány rozsudky i u představitelů bratrské šlechty. Jako úplně první je popraven stětím představitel luteránů Jáchym Ondřej Šlik z Holíče. Okamžitě po něm následuje již významný představitel bratrské Jednoty Václav Budovec z Budova. Další členové Jednoty bratrské již byli popraveni oběšením. Tato metoda je totiž pro bratry nejpotupnější. Tento trest se týkal například Jana Kutnauera ze Sonnenštejna a Simeona Sušického ze Sonnenštejna. Touto událostí však teprve vše začíná. O osudu všech nekatolíků je rozhodnuto. Okamžitě jsou vykázáni z Čech a Moravy. Kdysi ve svých kořenech protestantská země se totiž pod záštitou Ferdinanda II. obrací k římské církvi. V tuto chvíli tak není možné hovořit o jakýchkoli ústupcích a dobrovolnosti. Ani Morava již Jednotě a dalším náboženským skupinám nezajišťuje potřebnou ochranu a svobodu. V proudu nových exulantů nacházíme i našeho Učitele národů, Jana Ámose Komenského, který se pro další čas stává představitelem Jednoty bratrské ve vyhnanství. Další přízvisko, které mu bylo církevním uskupením přitknuto, je titul posledního biskupa Jednoty bratrské. Toto období plné trýznění, poprav a odchodů do exilu je dále podtrženo císařovým vydáním Obnoveného zřízení zemského roku 1627, které vede k okamžitému procesu pokatoličťování a konci kdysi slavné Jednoty bratrské.⁵⁷ Touto smutnou kapitolou Jednota dostává přídavek stará Jednota bratrská. Po jejím obnovení, na které si musí ještě několik let počkat, se z ní stává Jednota nová, obnovená. Působení přibližně pěti až šesti tisíc bratrů v exilu (Německo, Polsko, Slovensko, Holandsko) je samozřejmě velmi aktivní a z řad publikací i dokonce velice plodné. I přesto však Jednota touží po obnově přímo ve své vlasti, tedy v Čechách. Ač se chvílemi blýskne na dobré časy, okamžitě se vše vrací do starých kolejí.

⁵⁷ *Jednota bratrská*, s. 13.

Někteří členové se po čase do země navrací, i s hrozbou postihu. Většina však v zahraničí zůstává. Vestfálský mír, který je podepsán v roce 1648, totiž jen potvrzuje nastolené poměry v Čechách a na Moravě. Podepisuje konečný ortel nad pohromou, jež pod Bílé hoře nastala, ponižuje a pokořuje odbojový a protestantský český národ.⁵⁸ „*Matka – Jednota česká – loučí se tu umírajíc a strojí se rozdati své duchovní statky.*“⁵⁹

Misijní aktivity. Po smrti Jana Ámose Komenského v exilu pomalu skomírající Jednota bratrská zvyšuje svou aktivitu misíemi po celém světě (Anglie, Amerika). Okolo roku 1722–1727 dochází k jakémusi pomyslnému obnovení Jednoty. Prvním biskupem obnovené Jednoty byl zvolen muž, jenž měl vedení Jednoty v krvi. Jednalo se o Daniela Arnošta Jablonského, vnuka Jana Ámose Komenského. V mnoha zemích světa je Jednota zákonem uznána. V mnoha zemích má také své osady a sbory. Jedná se především o státy a kontinenty, jako např. Amerika, Grónsko, Afriče. V Evropě se to týká Německa, Anglie, Dánska, Holandska. Jednota svými misijními akcemi však nešířila jen své vyznání, ale také to, čím se vyznačovala v jejich historii nejvíce. Zabývala se jim blízkým vzděláním, sociální prací i prací lékařskou.⁶⁰

Obnovení Jednota bratrská v Čechách. Obnovení Jednoty bratrské v zemi otců, tedy v zemích českých, přichází až v 60. letech 19. století. V tuto dobu se koná několik porad ohledně návratu do vlasti. Veškerá jednání jsou nakonec zakončena úspěšně a následuje tak otevření prvního nového obnoveného sboru v Potštejně v roce 1870. V tomto období však nese Jednota bratrská německý název Evangelická církev bratrská. Rozšíření církve pokračuje rychle. Po dvou letech se otvírá sbor v Dubé. Další pak, po značných peripetiích, v Ústí nad Orlicí, Praze, Jablonci nad Nisou, Nové Pace, a především v Mladé Boleslavi. Měště, které kdysi představovalo významné centrum jejich vyznání, vzdělání i knihtisku.⁶¹ Posledním krokem k návratu ke staré Jednotě bratrské vede změna názvu z Evangelické církve bratrské na původní název Jednota bratrská. Tento název je potvrzen a zapsán jako vyhláška ve Sbírce zákonů dne

⁵⁸ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 377.

⁵⁹ ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*, s. 378.

⁶⁰ *Jednota bratrská*, s. 16.

⁶¹ *Jednota bratrská*, s. 22.

31. července 1921. Tímto aktem je navrácen odkaz původních bratří a Jednota tak navazuje na jejich původní činnost.

Ač byla v době minulé Jednota bratrská považována za nejdůležitějšího činitele našeho národního kulturního rozvoje, prošla si stejně jako většina protestantsky smýšlejících společenství obdobími rychlého vzestupu a následných několika strmých pádů. Ty ve většině případů směřovaly k úplnému konci tohoto vyznání, nebýt několika rodin či jednotlivců, kteří tuto neobyčejnou skupinu pozvedli na úroveň její někdejší slávy.

5.4 Mladá Boleslav, město průmyslu a velkých změn

Mladá Boleslav, statutární město s celosvětovým ohlasem vycházejícím z úspěchů automobilového průmyslu, datuje své počátky v době vlády prvních přemyslovských knížat. Dle předpokladů historiků vzniklo město společně s dřevěným hradištěm v lokalitě zvané Hrobie mezi soutokem dvou místních významných řek – Jizery a Klenice. Jedná se o období 10. století, kdy na tomto místě vystavěl hrad Boleslav Druhý Mladý. V době vlády Přemyslovců se hovořilo o Mladé Boleslavi jako o opěrném bodě hospodářské síly a středisku správy, jež sahala až k severním zemským hranicím. Hovořilo se tak o tzv. článku hradske soustavy.⁶² V 2. polovině 10. století docházelo, v oblasti dnešní Mladé Boleslavi, ke sjednocovacímu procesu kmenů pod ústřední rod Přemyslovců. V Pojizeří se však tato situace neobešla bez násilí, vražd a nekončících intrik.⁶³ První český psaná věrohodná zmínka o Mladé Boleslavi pocházela z roku 1130, kdy však město vystupovalo pod názvem Nový Boleslav.⁶⁴

Ve 13. století se město dostává do rukou rodu Markvarticů, kteří vlastní Boleslav, tentokrát již pod názvem Mladý Boleslav až do roku 1468. Podhradí jen vzkvétalo. Výrazně tomu napomohl ráz trhové osady, výnosy z celních poplatků, právo vařit pivo, možnost mít svého rychtáře, krčmu, radnici, masné krámy. Tato skutečnost se však značně omezuje po přenesení správy do města Nymburk a vpád Braniborů na naše území, což má za následek zničení hradebního systému a hradu jako takového. Roku 1318 získává opravený mladoboleslavský hrad do svých rukou Jan Lucemburský, který záhy tento majetek přenechává Beneši z Michalovic. Tím se páni z Michalovic dostali k vládě

⁶² BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*.

⁶³ KNOB, Jan, Otakar HRDLIČKA a Ivan KREJZLÍK. *Mladoboleslavsko*.

⁶⁴ BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*.

nad Mladou Boleslaví a okolím. Jednou z nejvýznamnějších osobností ze zmíněného šlechtického rodu byl Ješek z Michalovic. Jeho stěžejním rozhodnutím je přenesení trhové osady do podhradí, na čtvrť zvanou Podolec a opět připisuje městu významná privilegia.

Patnácté století přináší dobu husitskou. Boleslavští obyvatelé, i přes katolický rod Michaloviců, vyznávají víru podobojí. Proto roku 1420 otevírají husitům brány osady. Tolerantní vládnoucí rod přiznává obyvatelům všechna práva na svobodnou volbu vyznání a k moci se tak dostávají převážně husitští hejtmané. Toto období se neobešlo bez vypálení kostela minoritského či johanského. Zkáze neunikl ani hrad v Michalovicích či město Bělá a Mimoň.⁶⁵ Od 2. poloviny 15. století až do počátků 16. století dochází k častým změnám ve vládě nad pojizerským územím. Jindřicha Kruhlatu z Michalovic vystřídá jeho sestra Magdaléna s chotěm Janem z Cimburka a Tovačova. V roce 1475 se však tento muž žení s jednou z nejdůležitějších žen na Mladoboleslavsku. Bere si Johanku z Krajku.⁶⁶ Ženu, která přispěla k rozvoji Jednoty bratrské a Boleslav se tak stává jejím kulturním centrem. Započala stavba budovy sboru, zvaná Karmel, ale i tiskárny, která se může pyšnit prvním výtiskem mapy Království českého autora Mikuláše Klaudiána.

Rod Krajířů z Krajku byl vůbec stěžejním pro Boleslav, která se pod jejich vládou začíná rozvíjet všemi směry. Vzestup nastává ve všech odvětvích – hospodářství, školství, zdravotnictví či samostatném podnikání. Na jednom území společně žijí lidé víry katolické, husitské či židovské. Dochází k budování sídelního centra s dominantní radnicí a hradbami. Vše je dovršeno oficiálním povýšením Mladé Boleslavi na město roku 1528.⁶⁷

Jak už to tak bývá, po rychlém vzestupu přichází také prudký pád. Nesouhlas s vládou člena habsburského rodu Ferdinanda I. přináší do města nepokoj. Konfiskování majetku, perzekuce Jednoty bratrské, chystaná poprava Arnošta z Krajku. Z rostoucího města jako byla Mladá Boleslav, se během okamžiku stává lenní město. Začínají tak nespočetná placení několika tisíců grošů za obnovu a získání zpětné slávy města. Správu má v tuto dobu na starosti Jiří z Lobkovic, po něm nastupuje Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic, jehož dluhy městu vůbec nepřispěly. Obyvatelé společně s Jednotou bratrskou dávají dohromady 30 000 kop grošů pražských, za které si koupí svou

⁶⁵ BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*.

⁶⁶ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*.

⁶⁷ KNOB, Jan, Otakar HRDLIČKA a Ivan KREJZLÍK. *Mladoboleslavsko*.

svobodu. Další finance jsou zanedlouho shromažďovány z důvodu vydání privilegia Rudolfem II. Třítisícové město se stává roku 1600 městem královským, s podmínkou přijímání pod jednu nebo podobojí. Ostatní vyznání jsou protizákonné.⁶⁸

Veškeré sny obyvatel pohřbila osudná třicetiletá válka. Boleslavané, stojící na straně stavovských přívrženců, účastníci se protestních akcí proti císaři, podporující Fridricha Falckého, se tak dočkali katastrofálních následků. Válečné útrapy vyvrcholily v nutnost emigrace Jednoty bratrské, vypuzení kališníků, uctívání jednoho náboženství, a to katolického. Právě tuto skutečnost doprovázela rekatolizace a germanizace. Válka se dotkla všech vrstev společnosti, veškerého civilního obyvatelstva, jejich snahy uživit sebe i svou rodinu. Vojska přátelská i nepřátelská, procházející Mladou Boleslaví, vyžadovala nemalé finanční obnosy. Násilí, loupeže, zavírání živností a věznění nebylo výjimkou. Mladá Boleslav, její hrad i předměstí, se tak nacházelo opravdu v zuboženém stavu. Celé situaci nepřispělo ani obsazení pojizerské oblasti švédskými vojsky roku 1639.⁶⁹ Dříve než bylo možné se vzpamatovat z útrap třicetileté války, postihl město mor, cholera, ale i povodně a požáry, proti kterým zasahovaly hasičské jednotky šestkrát.

Úlevu přináší vláda Josefa II., který roku 1781 zrušil nevolnictví. Na celém území začíná výrazně stoupat úroveň gramotnosti či urbanizace, jež má za následek stěhování obyvatel do měst. Mladá Boleslav se tak stává městem se sídlem krajské správy. Začíná se také s opravou významných památek, kostelů a chrámů či s výstavbou gymnázia v Kosmonosech.⁷⁰

S 19. stoletím pak přichází zrušení roboty roku 1848, snaha o udržení českého jazyka na úkor jazyka německého prostřednictvím divadla či hudby. Roku 1860 je vydán první výtisk českých novin Boleslavan, který je publikován až do dnešní doby. Úspěšné začátky zažívá roku 1895 také odvětví průmyslu a obchodu. V čele s naší hlavní automobilkou Škoda Auto, v této době zvanou továrna Laurin&Klement.⁷¹

Úspěšně se rozvíjející průmysl, obchod, ale i kulturní život společnosti je ukončen 1. světovou válkou. Po atentátu na následníka trůnu v Sarajevu začíná celostátní

⁶⁸ BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*.

⁶⁹ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*.

⁷⁰ KNOB, Jan, Otakar HRDLIČKA a Ivan KREJZLÍK. *Mladoboleslavsko*.

⁷¹ BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*.

mobilizace. Válka vstupuje do životů všech obyvatel a se vším, co k tomu patří. Do Mladé Boleslavi jsou denně přiváženi ranění, ale i zajatci. Přídělový systém potravin či hygienických potřeb nabírá na obrátkách. Do boje je povolán také boleslavský 36. pluk. Vše končí podepsáním příměří roku 1918 a uznáním práv Československu Rakousko-Uherskem.

Jen pár let však dělí stát od další tragédie – 2. světové války. Dne 15. 3. 1939 vtrhnou vojska wehrmachtu do Mladé Boleslavi. Okamžitě je zřízeno gestapo a druhý den se rozpoutá vlna zatýkání nepohodlných osob. Úředním jazykem je němčina.⁷² Změny se nevyhnou ani automobilce Škoda Auto, která se stává součástí firmy Hermann Göring Werke. Zaměstnanci se tak zabývají výrobou a montáží zbraní, nábojů a munice. Od roku 1941 má ve městě hlavní moc komisař JUDr. Klaus Höniger, který se vyznačuje krutými postihy za nedodržení předpisů a nepoužívání německého jazyka, přesto, že právě Höniger byl rodákem z jižních Čech. Život každou chvíli narušují letecké popluchy, které znepríjemňují práci v továrnách, ale i obyčejný život obyvatel. Poslední nálet zažije Mladá Boleslav po desáté hodině dopolední, ve středu 9. května 1945. Den po skončení války v Evropě umírá 135 osob, stovka domů je zničena. Nálet zasáhne i prostory automobilky. Několik let po válce je zjištěno, že bombardování přišlo nikoli ze strany německých leteckých sil, ale sovětských.⁷³

Poválečné období přináší rostoucí sílu komunistické strany v čele s Klementem Gottwaldem. Přichází doba nevyhnutelných čistek na všech pozicích a úrovních ve společnosti. Doba znárodnování průmyslových továren, měnové i školské reformy, zavírání soukromých podnikatelských obchodů a dílen. Doba vzniku JZD a přestavby středu města. V nočních hodinách z 20. na 21. srpna 1968 přijíždějí do státu a konkrétně do města Mladá Boleslav první polští vojáci a po nich pak sovětská armáda. Vedení mladoboleslavských kasáren vynáší rozkaz nevpustit vojska do města a neotvírat brány. To však nic nemění na faktu, že se tyto jednotky společně s komunistickým režimem usadí na tomto území dlouhých 20 let.^{74 75}

⁷² TRTÍLEK, Vlastimil. *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*.

⁷³ HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*.

⁷⁴ BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*.

⁷⁵ MAŘANOVÁ, Simona. *Židovská komunita na Mladoboleslavsku*.

5.4.1 Zrod Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi

Jednota bratrská se na Mladoboleslavsku objevuje záhy po svém vzniku v Českých zemích. První sbor však nevzniká přímo v centru Mladé Boleslavi, ale v šest kilometrů vzdálené obci Vinařice u Dobrovic v roce 1468.⁷⁶ Teprve z této oblasti se stěhuje do Mladé Boleslavi, hned rok po vzniku sboru ve Vinařicích. Právě do roku 1468 sídlil na boleslavském hradě Jindřich Kruhlata II. z Michalovic, který z tohoto místa spravoval svá panství. Po jeho smrti dědí celé panství jeho sestra Magdaléna. Ta se provdává za Jana (Jaroše) Tovačovského z Cimburka. Muže, který je velmi tolerantní k náboženským skupinám. Sám Jan s Magdalénou se přiklání k víře podobojí, po poznání myšlenky šířící Jednota bratrská ji však začínají podporovat. Vidí v ní mladou a pravou víru. Právě proto se Jednota bratrská usazuje ve městě Mladá Boleslav. Oceňují Jarošovu toleranci a především ochranu, kterou nad Jednotou do konce života udržuje. Dalším důvodem, proč se Jednota bratrská cítila ve městě bezpečně, byla náboženská orientace všech obyvatel. Ve městě se nacházelo přibližně 2000 obyvatel. Vyznání jejich i šlechtických rodin bylo ve městě odjakživa nekatolické, radikálně husitské.⁷⁷ Tímto začíná slavná éra Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi.

Život za Johanky z Krajků. Toto úspěšné období ještě nabývá na svém významu po příchodu Johanky z Krajků do Mladé Boleslavi. V roce 1475, po smrti Magdalény, se Jan Tovačovský podruhé ženil právě za Johanku z Krajků. Její více než vřelý přístup k Jednotě vedl k naprosté podpoře této komunity ve městě a její nevídané ochraně. Její rozhodnutí, stát se v pozdějším věku členem Jednoty bratrské, bylo dalším důkazem její oddanosti. K té se přidává i nutnost předat veškerý svůj majetek svému bratrovi Kunrátu Krajířovi Krajků. Představitelé Jednoty bratrské totiž dbali na důstojný život plný morálky, pokání, řemeslné práce, a především důležitým byl život v prostotě. V pozdějších dobách tato přísnost mírně ustoupila, i z důvodu potřeby přiklonit na svou stranu šlechtické rody a jejich členy. Na odkaz svých rodičů navázal i jejich syn Adam Tovačovský, který se stal rovněž příznivcem bratří a držel tak stále ochranu ruku nad tímto společenstvím. Důležitým krokem, jež dále ovlivnil vývoj Jednoty na konci 15. století, bylo darování zpustlého minoritského kláštera Jednotě pro její vnitřní účely.

⁷⁶ MOLNÁR, Amedeo. *Boleslavští bratři*, s. 28.

⁷⁷ KOCOUREK, Jaroslav. *Boleslav*, s. 15.

Za pomoci členů a zámožných příznivců tyto prostory opravily a vybudovaly tak první sbor ve městě, který doplňoval bratrský dům, špitál a škola. Toto území, jež bylo Jednotě zasvěceno a vyhrazeno, nazvali členové Jednoty biblickým názvem Karmel dle hory ve Svaté zemi. Toto pojmenování se ustálilo a přenáší se z generace na generaci až do dnešních dní.⁷⁸

Ač se zdá, že klidný život Jednoty v Mladé Boleslavi byl samozřejmostí, není tomu tak. Snahy královské moci zabránit jejímu působení byly každým rokem silnější. Vůle k jejich zničení stále rostla. Již v roce 1503 je vydán královský list proti Pikhartům. Jedná se o rozkaz netrpět tuto sektu v královských městech a okamžitě učinit kroky pro umlčení jejich členů i za cenu jejich okamžité smrti. Tovačovští však neustoupili (Mladá Boleslav se stala královským městem až roku 1600) a na svém území, v oblasti Mladoboleslavska a okolí, bránili Jednotu ze všech sil. Správcem Jednoty na Karmeli (jedná se o přelom 15. a 16. století) byl významný představitel Lukáš Pražský. Jedná se o muže, který pozvedl Jednotu na vyšší úroveň především z pohledu vzdělání. Lukáš Pražský se stal vůdcem Jednoty z hlediska teologického. I díky jeho zásluhám a oddané práci se z mladoboleslavské Jednoty stává přední místo tohoto církevního uskupení. Právě on byl tím, který se snažil usmířit s královskou mocí prostřednictvím zasílání úmluv, kterými objasňoval jejich konání a myšlenky jejich vyznání. Tato snaha však skončila bez jakékoliv odezvy.⁷⁹

Krajířové z Krajku a jejich tolerance k náboženským skupinám. V pouhých 21 letech umírá Adam Tovačovský. Jeho místo na krátkou dobu přebírá jeho matka Johanka z Krajku, brzy však celé panství přechází na jejího bratra Kunráta Krajíře z Krajku. Mladá Boleslav a Jednota bratrská si však touto změnou nikterak neublížila. Jedná se o pána tolerantního k náboženským menšinám. Právě za jeho působení se zažije přízvisko Mladé Boleslavi – bratrský Řím. Ještě před převzetím mladoboleslavského panství Kunrátem Krajířem je v českých zemích roku 1508 schválen a vydán Svatojakubský mandát Vladislava II. Jagellonského upravující náboženské poměry v Čechách. Právě v této době se Jednotě hodila podpora vrchnosti a její nezlomná ochrana. I přesto však na území Moravy odchází mnoho členů Jednoty, společně i s Lukášem

⁷⁸ HERČÍK, Karel. *Mladá Boleslav*, s. 8.

⁷⁹ BAREŠ, František. *Paměti města Mladé Boleslavě (I., II.)*, s. 33.

Pražským. Až po smrti krále v roce 1516 mandát přešel postupně v zapomnění. V rámci několika dalších let byl však několikrát obnovován.⁸⁰ Jednota k této skutečnosti přistupovala po celou dobu jejich působení velice mírně a klidně. Nenásilně zasílala úmluvy a posly ke královské moci, vše povětšinou vedlo ještě k přihoření situace. Bratři a sestry však tento úděl a toto břímě nesli více než statečně a přistupovali k němu tak, jak jim bylo blízké. „*Pronásledování jest Jednotě užitečné jako třibící oheň, jenž oddělí od bratří ty, kteří musejí vypadnouti, aby tak Bůh jednotu lidu svého od nich vyčistil.*“⁸¹

Po mírném politickém uvolnění se v února roku 1517 opět Jednota pouští do svého působení. Kolem roku 1518 se v Mladé Boleslavi zřizuje bratrská tiskárna. Nachází se v centru Karmele a pro činnost Jednoty bratrské se stává velmi významnou. Lukáš Pražský zde do svého odchodu vydává bratrské spisy. Zakladatelem a hlavním knihtiskařem se stává Mikuláš Klaudián. Lékař, lékárník, knihtiskař, a především autor první mapy Čech.⁸²

Vlídne období po smrti Vladislava II. Jagellonského vystřídalo během několika let opět období pronásledování, zavírání sborů a vyhánění nezákonných náboženských skupin za hranice českých zemích. Ferdinand I. Habsburský opět v roce 1547 obnovuje mandát a přísně střeží jeho dodržování. Stává se tak po porážce českých stavů, na jejichž vystoupení se podílí i pán Mladé Boleslavi, syn Kunráta Krajíře z Krajku, Arnošt Krajíř z Krajku. Ten je okamžitě odsouzen k smrti, jeho majetek je zkonfiskován ve prospěch královské moci. Nakonec je jeho trest zmírněn a Arnošt musí být dokonce života internován na boleslavské hradě. Celá situace se neméně odrazí na mladoboleslavské Jednotě bratrské. Sbor Jednoty je okamžitě uzavírán, jakékoliv shromáždění je okamžitě zakázáno. Mladoboleslavští bratři se ve většině skrývají, jiní odcházejí do zahraničí a několik z nich jako například bratr Jan Augusta jsou lapeni a uvězněni.⁸³ Ač se to zdá nemožné, ukryvaní bratři se snaží udržet svou víru i přes velkou hrozbu zjištění či udání a Arnošt ze svého vězení řídí velkolepou stavbu, jež je do dnešních dní ohromným unikátem. Sbor českých bratří, jak je tato stavba nazvána, je budovou, která v centru Mladé

⁸⁰ MOLNÁR, Amedeo. *Boleslavští bratři*, s. 69.

⁸¹ MOLNÁR, Amedeo. *Boleslavští bratři*, s. 191.

⁸² MOLNÁR, Amedeo. *Boleslavští bratři*, s. 84-85

⁸³ BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*, s. 84.

Boleslavi nelze přehlédnout. Celý projekt je zakončen otevřením v roce 1554 na symbolický Velký pátek za účasti přibližně 15 000 přihlížejících. Je neuvěřitelné, jakou troufalost si mladoboleslavané, Arnošt i Jednota bratrská dokáží dovolit. Jedná se o absolutní unikát, stavěný převážně v noci, postupně po několik let.⁸⁴ V čele Jednoty se střídají Jan Černý s Janem Blahoslavem, jenž se okamžitě ujímá Jednoty a podílí se na jejich znovuobnovením a teologickém pozvednutí. Jedná se o významnou osobnost, která obohatila nejen Jednotu bratrskou a Mladou Boleslav, ale především české země v celém jejím sepjetí. Nejen, že se Jan Blahoslav pyšnil titulem biskup Jednoty bratrské, byl také iniciátorem a spoluautorem významného díla Bible kralická. Jedná se o vrcholné dílo 16. století představující česky tištěnou bibli. Z této situace pramení rozmach nejen Jednoty ale i celého města z hlediska kulturního, ale i hospodářského. Dalších několik let po sobě je však Svatojakubský mandát obnovován, a tak Jednota žila ve stálém napětí po několik dalších staletí.

Synové Arnošta Krajíře z Krajku, kteří se ujali panství po jejich otci, vnesli nad Mladou Boleslav a Jednotu bratrskou alespoň malé střípky naděje na lepší časy. Jejich hlavním záměrem bylo vykoupit město z lenního panství, do kterého byla Mladá Boleslav uvaleno po poraženém stavovském povstání proti Ferdinandu I. Habsburském. Jednota bratrská se samozřejmě k jejich snaze okamžitě připojila a byla to právě ona, která z vlastních zdrojů a ze zdrojů svých šlechtických přívrženců poskytla nemalý finanční obnos právě na tuto účel. Za celkovou částku 10 000 královských grošů českých se dne 9. ledna 1576 Mladá Boleslav, samozřejmě za velké námahy Karla a Adama Krajířů z Krajku, vykupují z manství a konečně se tak Mladá Boleslav stává opět svobodným městem. Na tento důležitý akt navazuje další. Bratrství páni boleslavští rok poté přisuzují Jednotě bratrské na boleslavském panství plnou svobodu, možnost působit jak nábožensky, tak samozřejmě i řemeslně a obchodně. Členům Jednoty je odpuštěno placení daní a jakéhokoliv povinného vykonávání roboty. Důvodem bylo plné věnování se jejich vzdělávací činnosti, jež byla v té době na velmi kvalitní úrovni. Důležitá byla jejich práce se studenty a mládeží, kteří měli jako jedni z mála možnost vycestovat na zahraniční protestantské univerzity a vzdělávat se v tak v cizině.⁸⁵ „*Boleslav byla sídlem*

⁸⁴ KOCOUREK, Jaroslav. *Boleslav*, s. 18.

⁸⁵ TRTÍLEK, Vlastimil. *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*, s. 34,38.

*českobratrské Jednoty, té demokracie české, v nejušlechtiljším slova smyslu. S Bratřími snášeli dobré i zlé, pro ně častěji trpěli.*⁸⁶

Období plné změn. Po Krajiřích z Krajku přebírá panství Jiří st. z Lobkovic. Ten však brzy smění zámek a panství Mladá Boleslav s Bohuslavem Jáchymem Hasištejnským z Lobkovic. Do panství tak po několika desítkách let přichází pán s vyznáním lutheránským, který ve svém městě nehodlá trpět jakékoliv jiné náboženství. Nejen, že jsou Bratři nuceni přistoupit k jeho vyznání, Mladou Boleslav ohrožuje i nespočtem svých dluhů. Ty nakonec způsobí rozprodání veškerého majetku a vlastně i celého panství. Mladá Boleslav se tak společně se svými obyvateli opět stává nesvobodná. Opět tak přichází doba, kdy se za své město musí postavit veškeré obyvatelstvo a Jednota bratrská a společně shromáždit takový obnos peněz, který by město vykoupil z poddanství. Aby toto bylo možné, vybralo se 30 000 kop pražských grošů. Největším přispívatelem byla opět Jednota bratrská, která věřila v jejich následnou náboženskou svobodu. To však městu a obyvatelům nestačilo. Za další neskutečný obnos peněz si u aktuálního českého krále Rudolfa II. v roce 1600 vymáhají titul královského města. Ač se boleslavští obyvatelé veselí z tohoto úspěchu, členové Jednoty bratrské svírá nejistota z následných let a kroků královské moci.⁸⁷ Dne 12. listopadu 1602 je opět obnoven mandát, který opakuje to, co už příznivci Jednoty moc dobře znají. Sbor se opět zavírá, činnost se ukončuje. Potvrzení náboženské svobody přichází až podpisem Majestátu císaře Rudolfa II. v roce 1609, kterým je konečně po několik staletích uznána náboženská svoboda v celých českých zemích. Město se zalidňuje. Přicházejí další příznivci Jednoty a skupují majetky v oblasti Karmele, které tvoří Nové město.

Mladá Boleslav je tak z většiny právě bratrským městem, jejich členové a přívrženci se nacházejí ve všech stavech, a dokonce i vyšších úředních místech a radách.⁸⁸ Právě i jejich zastoupení u šlechtických pánů nakonec vede k jejich zkáze. Ta přichází až příliš brzy. V roce 1620 čeští stavové prohrávají bitvu na Bílé hoře vedenou proti Ferdinandu II. Habsburskému. Několik z pánů bratrského vyznání je popraveno na Staroměstském náměstí, ostatní přívrženci jsou pak rázně ubezpečeni o tom, že v zemi nebudou trpěni. V roce 1623 přichází okamžité vyhnání z královského města Mladá

⁸⁶ BAREŠ, František. *Paměti města Mladé Boleslavě (I., II.)*, s. 89-90.

⁸⁷ KOCOUREK, Jaroslav. *Boleslav*, s. 18-20.

⁸⁸ BAREŠ, František. *Paměti města Mladé Boleslavě (I., II.)*, s. 111.

Boleslav. Okamžité v tomto případě znamená do západu slunce. Bratři museli z hodiny na hodinu odejít ze svých domů, vzít to nejpotřebnější a odejít za hranice Českých zemích. Většina z nich nakonec našla útočiště v Polsku ve městě Lešno. Sbor českých bratří byl bez váhání vysvěcen jako kostel sv. Václava a tím byl osud Jednoty naprosto zpečetěn.⁸⁹

⁸⁹ BAREŠ, František. *Paměti města Mladé Boleslavě (I., II.)*, s. 54.

6 Hmotné kulturní dědictví Jednoty bratrské v oblasti Mladé Boleslavi

Kultura obecně je základní složkou každého státu a jejího národa. Dědictví, které s sebou za roky působení společnosti nese, je ukázkou působení konkrétní skupiny na našem území či výsledkem tvorby a rozvoje člověka v minulosti. Činnost Jednoty bratrské byla v Mladé Boleslavi více než plodná. V rámci materiálního (hmotného) kulturního dědictví se Mladá Boleslav, jako město průmyslu a techniky, může kvůli působení Jednoty pyšnit dominantními stavbami v centru mladoboleslavského Nového města.

6.1 Areál kostela sv. Bonaventury

Klášteří komplex, nacházející se na vyvýšeném prostranství nad řekou Jizerou, poukazuje na slavné období působení Jednoty bratrské. Celý areál se dnes skládá z několika budov, kterých se týkají další kapitoly. Jedná se o odsvěcený kostel sv. Bonaventury nebo domy, kde sídlila bratrská tiskárna. Na tyto památky dále navazuje škola a nově zbudované centrum ŠKODA AUTO Vysoká škola.

Před příchodem Jednoty bratrské do města Mladá Boleslav tuto oblast obývali minorité. Husité však tento areál poničili a minority z Mladé Boleslavi vyhnali. Zpustlý a částečně vypálený komplex je přenechán Johankou z Krajku a jejím synem Adamem představitelům Jednoty bratrské. Jedna z nejstarších mladoboleslavských částí, zvaná Karmel, tak opět ožívá. Jedna bratrská si v prostorách kláštera zřizuje bratrský dům, modlitebnu (malý sbor) a především špitál. Právě zde tak probíhají každodenní činnosti spojené, jak s klasickým životem, tak s modlitebními povinnostmi. V přilehlých hospodářských stavebních a dílnách členové Jednoty vykonávají svá řemesla, k nimž jsou řádem vedena. V areálu působí i veškeré představenstvo Jednoty, biskupové. „*V domě na Karmeli měli obydlí starší sboru, kněží, jáhnové, čeládka, připravující se ke službě v Jednotě (akolyté), kteří dopoledne se učili, odpoledne pracovali v dílnách, ve stodole. Tím opatřovali si kněží na Karmeli své životní potřeby a nebyli závislí na svých kolatorech.*“⁹⁰

⁹⁰ BAREŠ, František. *Paměti města Mladé Boleslavě (I., II.)*, s. 210.

Obrázek 1 - Kostel sv. Bonaventury

Tato část Nového města zaznamenala velký rozmach. Členové Jednoty z řad obyvatel Mladoboleslavska i přívrženci z řad bratrské šlechty skupují pozemky a domy v okolí tohoto komplexu (např. Václav Budovec z Budova, popravený s českými pány a rytíři na Staroměstském náměstí v Praze po bitvě na Bílé hoře). Nové město, uzavřené pouze závorami (šraňkami), se tak rozrůstá a zaznamenává tak značný kulturní a hospodářský rozmach v tehdy již průmyslovém městě. Oblast Karmel a její členy však brzy doženu politické machinace a mandáty proti jakémukoliv jinému církevnímu uskupení než katolickému. Činnost Jednoty, jak je popsáno v kapitole Jednota bratrská v Mladé Boleslavi, je několikrát omezena a s ním uzavřeny i bratrské prostory v Novém městě. Konečným zúčtováním s Jednotou a jejím komplexem přichází po třicetileté válce. Čeští stavové jsou poraženi, sbor z Mladé Boleslavi vyhnán a prostory zapečetěny. Odchod Bratří do exilu a následná rekatolizace ukončuje ve všech oblastech fungující oblast bratrského Říma.

Areál tak ožívá až opětovným obydlím ze strany minoritů a následným přesunem piaristického gymnázia z Kosmonos do prostor Karmele. Prostory areálu i kostela sv. Bonaventury jsou upraveny k dennímu vyučování. Stopa, poukazující na historii tohoto místa spojenou s vědou, výzkumem a vzděláním, sílí i kvůli další rozhodnutí, které mění protentokrát i vzhled Karmele. V roce 2006 se do nově vybudovaného komplexu vedle areálu kláštera a kostela sv. Bonaventury stěhuje vzdělávací centrum s ŠKODA AUTO

Vysokou školou, které se stává novým centrem vzdělávacím i kulturním kvůli nespočtu pořádaným akcím v prostorách moderního areálu. Ke vzdělávacímu centru, a tedy do vlastnictví automobilky Škoda Auto, spadá i klášterní komplex a kostel sv. Bonaventury, který společně se Sborem českých bratří slouží k civilním svatbám, výstavám i módním přehlídkám. Rozhodnutí vrátit Karmeli jeho kdysi zašlou slávu vedlo i k další senzaci. Při provádění oprav v místě bývalého minoritského kláštera byly nalezeny dvě truhly, které historici označují jako poklad století. Jedná se převážně o písemnosti a korespondenci z dob působení biskupa Matouše Konečného v Mladé Boleslavi.⁹¹ Celá oblast tak ve 21. století opět ožívá, vrací se jí její důležitost a její každodenní ruch, který zajišťují především studenti, profesori a zaměstnanci Vysoké školy a automobilky Škoda Auto.

Obrázek 2 - Komplex u kostela sv. Bonaventury

⁹¹ RŮČKOVÁ, Markéta a Jiří A. ČEPELÁK. *Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610-1618*, s. 16.

Bratrský špitál. K bratrskému komplexu se řadila také jedna z velmi významných budov – bratrský špitál. Ten ve městě Jednoty bratrské nemohl chybět. Jednota bratrská založila svou víru na pomoci potřebným, chudým, nemocným, ale také starším členům Jednoty. Většina špitálů jiných náboženských uskupení či městských nemocnic poskytovala své služby pouze chorým občanům, nikoliv však obyvatelům zchudlým a nemajetným.

Jednota bratrská byla však výjimkou. Její učení hovoří o přímém zákazu jakékoliv formy žebroty jejích bratrů a sester. Ve své době se jednalo velmi moderní humanisticky a dobročinně založenou instituci. Kvalita poskytovaných služeb šla ruku v ruce se vzděláním poskytovaným bratry, spoluprací s dalšími vzdělávacími organizacemi i naukou praktických činností a řemesel. Její činnost bohužel uzavřením celého areálu po porážce českých stavů na Bílé hoře končí a navěky zaniká.

6.2 Sbor českých bratří

Budova, která po staletí nese významný odkaz Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi, byla nazvána Sborem českých bratří. Sbor, v tomto smyslu, nepředstavuje skupinu či společenství, ale stavbu, která změnila ráz průmyslového města Mladá Boleslav. Svou velikostí se stala naprostou dominantou nejen v našem městě, ale i v rámci světového hlediska. Z hlediska náboženského byla vystavěna jako manifest proti katolické církvi i tehdejší královské moci, Habsburkům. Představovala potřebu šíření reformačních myšlenek v protestantském městě i nutnost učení a vzdělanosti, bez níž se člověk ve svém životě neobejde. Jedná se o jednu z nejstarších staveb renesančního rázu, která se nachází mimo Itálii. Ta byla tímto typem staveb proslulá a italští architekti a stavitelé 16. století k těmto typům výstavby velice inklinovali. Spojením italské architektury s gotickými prvky Čech a strohostí a prostotou Jednoty bratrské se tak dosáhlo stavby, jejíž hodnota v historickém hledisku nemá obdoby. I přesto však v naší novodobé historii mohlo dojít k její naprosté zkáze. Středobodem všech kultur byl milánský architekt Matteo Borgorelli, tehdy ve službách pánů Krajířů z Krajku, který se kromě zmíněno Sboru podílel také na přestavbě mladoboleslavského hradu a radnice.

Sbor českých bratří byl tedy vystavěn až po necelých 100 letech působení Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. Před touto stavbou byl využíván areál bývalého minoritského kláštera, dnešní komplex s kostelem sv. Bonaventury, jak je uvedeno výše. Plán na výstavbu Sboru vznikl v hlavě pána Arnošta Krajíře z Krajku, který stejně jako

jeho otec Kunrát Krajír z Krajku Jednotu podporoval a držel nad ní ochranou ruku. Většinu práce na stavbě řídil z boleslavského hradu, kam byl internován Ferdinandem I. Habsburským kvůli podpoře vystoupení českých stavovských pánů proti císaři. I odtud však dokázal řídit kroky města a podporovat milovanou Jednotu. Ferdinand I. o podpoře Jednoty, ze strany mladoboleslavských pánů, věděl, a proto mnohokrát upozorňoval na nutnost okamžitě zrušit toto uskupení a dále nepokračovat v projektech s nimi spojenými. Místo jakéhokoliv zásahu proti této náboženské skupině Arnošt začal (již před internováním na hrad) po malých částech zkupovat pozemky od mladoboleslavských měšťanů v oblasti tehdy již založeného Nové města (dnes oblast s názvem Českobratrské náměstí), na jejichž místě měl sbor stát. Odhaduje se, že první práce započaly již před rokem 1544 a dále pokračovaly až do jeho slavnostního otevření na Velký pátek roku 1554.⁹² V tento slavný den pro město i Jednotu se do Mladé Boleslavi podle dochovaných zpráv dostavilo přibližně 15 000 osob, které přihlížely otevření této dominanty. Pokud toto číslo porovnáme s 5 000 obyvateli, kteří v polovině 16. století v Mladé Boleslavi žili, je výše uvedené číslo neuvěřitelné.

Výstavba i vybavení z větší části finančně zajišťoval právě Arnošt z Krajku, další částky přicházely od dárců z řad bratrské šlechty. Desetiletou práci několikrát přerušily nepokoje, které v Čechách v období 16. století neustávaly. Stavba mnohdy probíhala spíše ve večerních a nočních hodinách, aby nebudila zbytečné nepokoje. Nakonec se však samotná budova dočkala svého dokončení.

Sbor Jednoty bratrské se od klasických katolických kostelů lišil jak exteriérem, tak i interiérem. Exteriér a celkově podoba stavby je pojatá absolutně odlišně. Jedná se o renesanční pseudobaziliku, která je z venkovní strany pokryta pouze klasickým štukem bez jakéhokoliv zdobení. Okna jsou až nenápadně malá na tak velkolepou budovu, zdobena pouze rostlinnými výjevy, nikterak však barevně zdobenými siluetami jako jsme zvyklí u kostelů křesťanských. Dvoukřídlová dřevěná vchodová brána, jako vstup do budovy, podtrhuje střízlivost a prostotu celkového místa. Jako dominantní vystupují nosné pilíře uvnitř budovy, které celý prostor člení na hlavní loď a okrajové průchody. Interiéry a pilíře zdobí pouze sgrafity, úryvky z bible, žalmy a citáty významných představitelů Jednoty (např. Jana Ámose Komenského). Ani vybavením

⁹² HERČÍK, Karel a Jan KRÁLÍK. *Mladá Boleslav*, s. 42.

těchto rozlehlých prostor se neodklání od jejího původního účelu. Oltář zde nenajdeme. Klasická výzdoba duchovních míst, jako jsou kreslené výjevy z bible, obrazy, sochy, chybí úplně. Nenalezneme zde ani žádné kreslené výjevy, obrazy ani sochy. Stejně tak, jak vidíme a vnímáme prostory dnes, tak byly vnímány před přibližně 470 lety. Celkový dojem je tedy velmi strohý, nikterak honosný. I přesto je však možné uvést, že z prostor nečiší prázdnota, spíše návštěvníka nadchne jeho jednoduchost a především rozloha. To však byl záměr Jednoty. Poukázat na jejich vnímání života založeném na přísné morálce, práci a učení, ale i na život bez majetku, který má člověka v jeho práci a vzdělání povznést. Sbor českých bratří v jeho zadní části oklopuje volný prostor (dnes park), kde měl být původně zřízen bratrský hřbitov. Nikdy se tomu tak ale nestalo kvůli jeho podloží s nadbytkem spodních vod.

Obrázek 3 - Sbor českých bratří

Místo, které bylo vystavěno pro vyšší náboženské účely s možností pojmout až 1 200 posluchačů (bratrské synody, shromáždění, soudy), však díky protikacířským opatřením nenašlo své uplatnění. Již rok po svém slavnostním otevření umírá Arnošt Krajíř z Krajku. Osud tak z cesty odstranil pána, který českému králi Ferdinandu I. odporoval v jeho katolických záměrech a ochraňoval protestantské město proti jeho vlivu. Smrt Arnošta odstartovala okamžitou ostrou perzekuci bratrských kněží, odstranění jakékoliv možnosti dalšího šíření bratrských myšlenek. Zavřena je tak bratrská

škola, tiskárna a samozřejmě i Sbor. Ani jedna z těchto kvalitních institucí neměla ve své době obdoby. Sbor se po uklidnění situace otevírá spíše tajně, oficiálně nikoliv.

Další roky tedy přinášely střídavě doby uvolnění s obdobími přísné rekatolizace. To se vždy odrazilo na otevření a opětovném zavření těchto prostor. Podstatné změny jsou uvedeny společně s časovým vymezením v následujících řádcích:

- ❖ V roce 1575 členové Jednoty bratrské podporují manifest proti katolické církvi. Dochází však k dalšímu obnovení Svatojakubského mandátu. Sbor opět zapečetěn.
- ❖ Po přechodném otevření Sboru přichází rok 1602, kdy je Rudolf II. katolickou šlechtou donucen obnovit mandát. Sbor však není zavřen na dlouho. Roku 1609 Rudolf II. vydává majestát náboženské svobody, se kterým přichází vysněné uvolnění.
- ❖ Porážka českých stavů na Bílé hoře roku 1620 opět vše změnil. V odboji nechybí bratrská šlechta, někteří z pánů jsou popraveni na Staroměstském náměstí v Praze. Přísná rekatolizace přichází do Mladé Boleslavi roku 1623, kdy je sbor opět uzavřen, tentokrát bohužel navždy.⁹³

Osud boleslavského sboru od této chvíle je více než žalostný. Největšímu ponížení se mu dostává rok po uzavření, kdy sbor stává kostelem, který je zasvěcen sv. Václavovi. Vnitřní prostory jsou upraveny novému účelu, nápisy na zdech a pilířích jsou zabitelné. Malá návštěvnost sboru zpečetí její osud. Ze sboru se stává skladiště vojenského materiálu, budova chátrá a hrozí zřícení vnitřní klenby. Prostory byly na čas propůjčeny také řemeslníkům a dělníkům, které dovedli budovu až na pokraj jejího zřícení. V tuto chvíli však bylo nutné rychle jednat, protože stabilita celé budovy byla velice narušena kvůli rokům přetěžování. Teprve přelom 19. a 20. století přinese sboru novou naději. Na popud historika Františka Bareše město Mladá Boleslav kdysi dominantní Sbor českých bratří odkupuje. V Mladé Boleslavi se však na počátku 20. století nachází pouze 18 členů Jednoty bratrské. Bylo tak zřejmé, že Sbor již nemůže sloužit jejímu původnímu účelu. Město Mladá Boleslav však dlouhou dobu váhá nad jejím dalším využitím.

⁹³ BAREŠ, František. *Soupis památek historických a uměleckých v pol. okrese Mladoboleslavském.*

Uvažovalo se nad zasvěcením tohoto prostoru bohoslužbám pro děti i nad jiným možným využitím. Nakonec budova připadá krajskému muzejnímu spolku. Aby však mohla sloužit jako muzejní a výstavní síň, začaly rozsáhlé práce spojené s rekonstrukcí. K opravám budovy se přistupovalo s velkou opatrností a citem. Ze zdí byla odstraněna bílá malba zakrývající původní nápisy. Dle katalogu předmětů, které se v dobách Jednoty bratrské ve Sboru nacházely, se postupně navracel do interiérů původní duch tohoto místa. Celý projekt se zdařil, a tak se z položíceniny stává roku 1910 muzeum, které nejen svými výstavami, ale především svým prostorem uchvátilo návštěvníky. Opravné stavební práce pokračují ještě na konci 20. století. Opět krásná renesanční budova se stává kulturním stánkem, ve kterém se pravidelně pořádají výstavy a koncerty kvůli nádherné akustice tohoto místa. Ač bylo zřejmé, že původnímu účelu tyto prostory již sloužit nemohou, přece jen se do dnešních dní k určitému původnímu záměru vážou. Sbor českých bratří využívají v dnešní době mladoboleslavské střední školy, například Gymnázium dr. Josefa Pekaře, k vyřazení svých maturantů a ŠKODA AUTO Vysoká škola k promócím nových absolventů. Tak se k šíření vzdělanosti a radosti z dosažené maturity či vysokoškolského titulu vybralo ze všech kulturních středisek to nejvhodnější místo z hlediska mladoboleslavské historie. Stopa Jednoty bratrské je tak v tomto případě nevyvratitelná.

Spisovatel a historik Miloslav Vlk shrnul vše podstatné do pár řádku: „*Sbor byl shromaždištěm reformační církve, jež tehdy šířila vzdělanost. Uchovávala poslední zbytky táborských tradic a svými protifeudálními zásadami a prvky, uplatňovanými ve vztahu příslušníků své komunity k tehdejšímu společenskému poměru v lecčems předběhla svou dobu.*“⁹⁴ Sbor českých bratří se stal největší a nejmonumentálnější stavbou v celé historii působení Jednoty bratrské. Svým opakovaným otevíráním a zavíráním představuje jakýsi symbol tehdejší doby, který žil a skomíral s osudem mladoboleslavských obyvatel.

⁹⁴ VLK, Miloslav. *Sbor českých bratří*, s. 3.

6.3 Bratrská tiskárna

Předchozí kapitoly připomínají Mladou Boleslav jako centrum kultury a vzdělanosti. Na této skutečnosti má největší vliv právě Jednota bratrská s jejím školským vzděláváním a využíváním knihtisku, který byl v jejich době naprostým unikátem. Budova bratrské tiskárny se dochovala až do dnešních dní v domě číslo popisné 77/III v areálu na Karmeli a připomíná tak působení lékaře, tiskaře a vydavatele první tištěné mapy Čech Mikuláše Kladiána v Mladé Boleslavi. Učení, které získal v Norimberku, přenesl v roce 1518⁹⁵ do centra Jednoty bratrské a přispěl tak k šíření jejich spisů a tištění jejich náboženských, historických i lékařských publikací pomocí dřevěného vřetenového lisu.

Obrázek 4 - Budova bratrské tiskárny

Jedním z využivatelů Kladiánových služeb, byl vzdělaný biskup Lukáš Pražský. Za jeho působení se zásadně upravily poměry v Jednotě, vydaly se kancionály. Možnosti vycházející z působení bratrské tiskárny v Mladé Boleslavi, spojené s veřejným

⁹⁵ HERČÍK, Karel, Zdeněk GOLA. *Historické perličky z Mladoboleslavska*, s. 17.

propagováním vzdělanosti, a především s posilováním mezinárodních styků s protestantskými univerzitami či náboženskými a politickými osobnostmi, nabyly okamžitě na své důležitosti. Jednota bratrská nezaváhala a pochopila význam tohoto postupně nejúčinnějšího sdělovacího prostředku.

Mikuláš Klaudián se za doby působení v Mladé Boleslavi stal předním představitelem Jednoty bratrské podporující jejich činnost a šířící jejich víru formou poklidné a nenucené publikace. Jeho dennodenní zásluhy ukončuje smrt v roce 1921. Tiskárna však neupadá v zapomnění a ujímá se jí Jiří Štyrsa (dnes podle něho pojmenována ulice Štyrsova u bratrské tiskárny), který již dříve s prací v tiskárně pomáhal. Vybavení si po čase přenáší do svého domu pod boleslavským hradem na Podolci a pak zase zpět na Karmel. Činnost tiskárny je ukončena prodáním nemovitosti v roce 1534.⁹⁶ Dnes se jedná o nemovitou kulturní památku, kterou podle Katastru nemovitostí České republiky vlastní několik vlastníků a využívá se jako objekt k bydlení. Jako připomínka slavné minulosti slouží pamětní deska umístěna na zdi domu a publikace vydané s podtitulem „Press. In Monte Karmeli“.

6.4 Budova bratrské školy

Mladá Boleslav se jako nemálo z měst českých honosila mnoha školskými institucemi. Ve městě se nacházela v období 16. století škola bratrská, luteránská, kališnická, židovská i katolická. První zmiňovaná, škola Jednoty bratrské neboli českobratrská škola, se nacházela opět v oblasti Karmele naproti kostelu sv. Bonaventury a v sousedství bratrské tiskárny. Dům nese číslo popisné 73/II. Stála tak v centru všeho dění a zároveň toto dění povětšinou svým působením ovlivňovala a určovala jeho směr. Skupinu žáků tvořila mládež bratrská, civilní obyvatelstvo Mladé Boleslavi, ale i mladí muži z celých Čech i Slezska.

Obsahem výuky v bratrské škole byly především počty, čtení a psaní, zpěv, náboženství a v neposlední řadě jazyky. Latina byla základem učiva, spolu s ní i řečtina a hebrejščina. Hlavní roli však ve studiu jazyků hrála čeština. Ve většině ostatních školských zařízení se vyučovala převážně němčina. Ne však v českobratrské škole. Ta dbala na nauku mateřského jazyka jak u žáků, tak u dospělých přívrženců

⁹⁶ TRTÍLEK, Vlastimil. *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*, s. 147.

Jednoty. Tím byla právě Jednota bratrská vyhlášena. Veškeré snahy spojené se vzděláním mládeže byly směřovány k pozdějšímu využití v náboženském životě a službě duchovní.

Unikátem byla spolupráce českobratrské školy se zahraničními protestantskými univerzitami. Právě tento kontakt s cizím prostředím, novými vyučovacími prostředky, a především stykem se zahraničními vzdělanci vedl k pozvednutí kvality vzdělanosti v Mladé Boleslavi i českých zemích a možnosti dostat českou školu a své žáky do povědomí zahraničních učenců. Studenti tak pokračovali na univerzitách v Heiderbergu, Ženevě, Witenberku a Basileji, nikoliv na akademiích pražských.⁹⁷

Obrázek 5 - Budova bratrské školy

Přesto, že škola bratrská ve výchovných metodách a obecně řádném školském systému zcela předčila školy jiné (i městské), politická situace způsobila její úplný zánik. Sláva mladoboleslavského školství upadá (jako většina dalších institucí) po roce 1623 kvůli rekatolizaci a zavírání veškerých nekatolických sborů a organizací. V Mladé Boleslavi tak pokračuje výuka pouze v obecné škole.

⁹⁷ TRTÍLEK, Vlastimil. *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku*, s. 32.

Duch vědy, výzkumu a vzdělání se vrací do oblasti Karmele až s příchodem piaristického gymnázia z Kosmonos. Dům bratrské školy je tak znovu využit ke svým původním záměrům a společně s ním i budovy v sousedství (např. kostel sv. Bonaventury poskytuje prostory pro náboženské vzdělání dětí). Stejně je tomu tak do dnešních dní. Prostory jsou využívány pro mimoškolní aktivity dětí založenou na výtvarném umění.

7 Nehmotné kulturní dědictví Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi

Kulturní stránku materiální (hmotnou) doplňuje dědictví nemateriální (nehmotné). Jedná se o odkaz, který si společnost předává z generace na generaci. Nejedná se o hmotnou podstatu věci, základem jsou tak tradice, myšlenky či jiné vědomosti a dovednosti. Obecně tyto dvě složky kultury mají pro společnost nevypočitatelnou hodnotu. Jsou nositeli významu nejen historického, ale také společenského a především vzdělávacího.

Podkapitoly uvádějí prvky nehmotného kulturního dědictví zanechané Jednotou bratrskou ve městě Mladá Boleslav. Jsou to pozůstatky, které připomínají období značného rozmachu politického, ekonomického, ale také náboženského. Dobu, která přinesla městu ohlas v oblasti vzdělávání, vědy, techniky.

7.1 Zachování názvů oblastí a budov

Jak už je tomu zvykem v Čechách i zahraničí, názvy budov a stěžejních míst ve městech, jsou dány využitím daného prostoru v historii města nebo působením významných osobností v daných částech města. Nejinak je tomu v kdysi královském městě Mladá Boleslav, která si v historickém pojmenování míst přímo libuje. V případě působení Jednoty bratrské nemůže být překvapením, že několik mladoboleslavských míst nese názvy připomínající právě tuto náboženskou skupinu.

Karmel. Jedna z oblastí, nesoucí stopu Jednoty bratrské, je část města Karmel. Výraz pochází přímo ze svatého písma Bible, konkrétně z části Starého zákona. Představuje horu nacházející se v Izraeli, jejíž název nese odkaz krásy v pravém slova smyslu a odkaz Boha a božského požehnání. Pojem, v případě Mladé Boleslavi, pochází z období 15. a 16. století, kdy se ve městě usazuje a vytváří bratrský sbor.

Název, který dnes bez jakýchkoliv historických souvislostí pozná každý obyvatel Mladoboleslavska, však o svou pozici musel mnohokrát bojovat z důvodu nestálé existence Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi, ale i v rámci celých českých zemí.

Oblast Karmele se rozkládá v jednom z nejrůznějších částí Mladé Boleslavi. Nedaleko této oblasti se nachází historické centrum Staroměstské náměstí, vedle také část původně židovská a v nejbližším okolí dnes nazvané Českobratrské náměstí s unikátním Sborem českých bratří. Tím, co celou část Karmele spojuje, je její význam v oblasti vzdělání a výzkumu. Jednota bratrská v tomto místě zakládá bratrskou tiskárnu a bratrskou školu, která na Mladoboleslavsku svou kvalitou nemá obdoby. Na její úspěchy, po jejím uzavření, navazují další akademie. V dnešní době se v této části nachází několik míst provozující mimoškolní aktivity, Integrovanou střední školu, a především důležitou ŠKODA AUTO Vysokou školou. Odkaz Jednoty bratrské je tak stále znatelný a život v této části města tak navazuje na její původní hlavní poslání.

Důležité je také upozornit na slovo Karmel jako takové. V případě pojmu Karmel v rámci českého jazyka, původní význam pochází z rodu mužského. Informace o izraelské hoře uvádějí biblický příběh odehrávající se na hoře Karmelu. V Mladé Boleslavi se však tento pojem ustálil v odlišném rodě, a to v rodě ženském. Karmel a její instituce nesou přídavek „Na Karmeli“ a místu se přiřkl výraz „oblast Karmele“. A právě tak je mladoboleslavská Karmel zažita po generace.

Českobratrské náměstí je právě součástí oblasti Karmele, o které bylo již hovořeno výše. Název i oblast v sobě nese odkaz Jednoty bratrské. Náměstí na jedné straně navazuje na komplex vzdělávacích institucí, kostel sv. Bonaventury, tiskárnu a bratrskou školu. Na straně druhé se tyčí dominantní stavba Sboru českých bratří. Domy stojící po obvodu Českobratrského náměstí tvoří příjemnou stezku od staré bratrské čtvrti k té nové směřující k jejich modlitebně. Ulice, které se u Sboru českých bratří rozcházejí, vedou ke gymnáziím, městskému divadlu, ale také k dalšímu náměstí, tentokrát náměstí **Komenskému**. Ani na posledního biskupa Jednoty bratrské, tedy na Jana Ámose Komenského, není ve městě zapomenuto a jeho jméno tak nese část města rozkládající se u městské radnice v blízkosti ústředního Staroměstského náměstí.

Mladá Boleslav, jako město plné tolerance a ochrany různých náboženských skupin ze strany vrchnosti, dokázala za dobu své existence umožnit život všem náboženským skupinám ve městě. V oblasti Jednoty bratrské zvané Karmel se tak objevují i představitelé

jiné skupiny, židovské. Důkazem tohoto spojení je dům Siegfrieda Kappera, židovského lékaře a spisovatele, nacházející se právě na Českobratrském náměstí přibližně 30 metrů od Sboru českých bratří. I tím je Mladá Boleslav unikátní. Stopy jedné skupiny se tu mísí s životem a osudem skupiny druhé.

Obrázek 6 - Českobratrské náměstí se Sborem českých bratří

Klaudiánova nemocnice. Další z prvků kulturního dědictví Jednoty v Mladé Boleslavi. Dědictví však nemůžeme hledat v provozu nemocnice jako takové, pro nalezené stopy Jednoty bratrské stačí pouze její název. Mikuláš Klaudián byl totiž předním představitelem mladoboleslavské Jednoty bratrské. Lékař, lékárník a výborný tiskař, který svou životností – knihtiskem, rozšiřoval myšlenky Jednoty bratrské pomocí spisů i publikací. Právě kvůli jeho významným zásluhám městu i Jednotě přijímá nemocnice přídavek Klaudiánova. Dochází k tomu 19. února 1993, kdy se nemocnice otevírá po značné přestavbě. Dnes již ustálené sousloví používají stovky návštěvníků nemocnice. Klaudiána si však nepřipomínají obyvatelé pouze v případě nemocnice. Po této osobě je pojmenována i hlavní ulice, tedy **Klaudiánova ulice**, vedoucí z Českobratrského náměstí na náměstí Komenského.

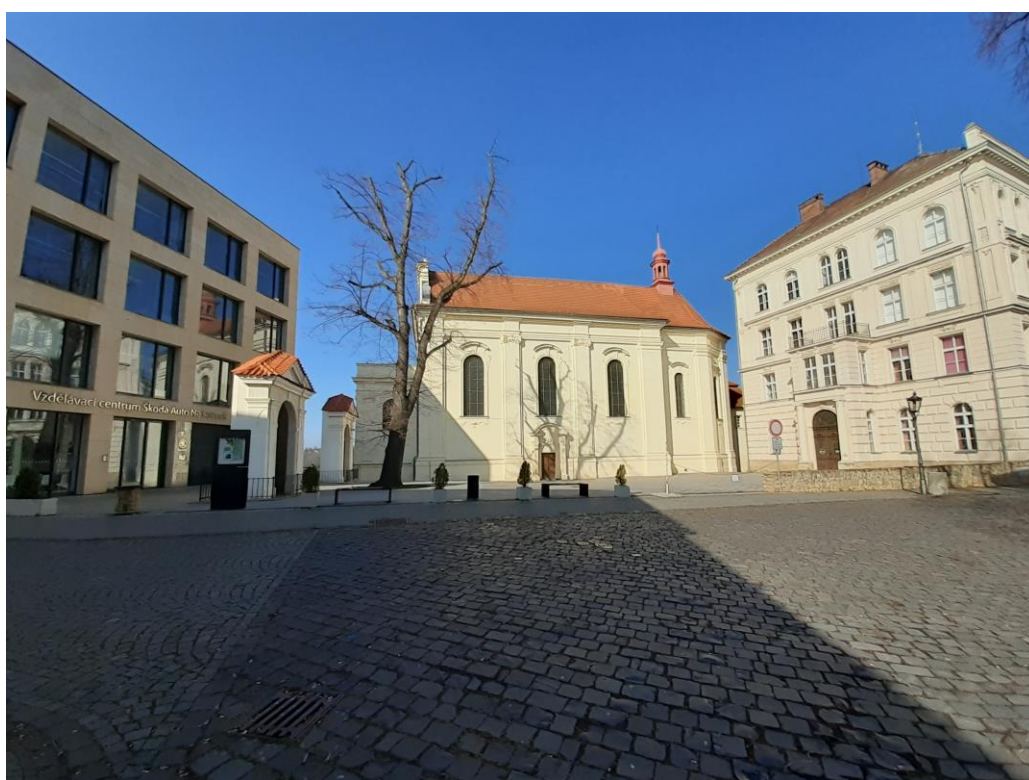
7.2 Tradice vzdělání a jeho šíření

Vzdělávání. Kapitoly materiálního (hmotného) kulturního dědictví spojovala jedna z nejvýznamnějších stop Jednoty bratrské. Jedná se o oblast vzdělávání a jejího následného šíření. Význam školství byl, je a bude neocenitelnou složkou utvářející a formující naši společnost a její další fungování a působení. V případě bratrské školy tato skutečnost platí dvojnásob. Škola se ve své době vyznačovala výbornou pověstí a kvalitou studia. Složení žáků bylo více než rozmanité. Bratrské vzdělání si dopřávala nejen mládež z Mladoboleslava, studenty byly i muži z jiných oblastí Čech a Moravy. Několik žáků vycházelo také z českých šlechtických rodů, např. Petr Vok z Rožmberka.

Důvodem širokého záběru žactva je výborná pověst a kvalita studia. Přece jen v období 16. století mladoboleslavskou Karmel, podpořenou vzdělávací a kulturní činností Jednoty bratrské, znala celá vzdělaná Evropa. Hlavním důvodem jejího ocenění různými institucemi a profesory bylo vzdělávání bratrských školských odchovanců na zahraničních univerzitách. Jednota a její škola se tak jako jedna z mála vyznačovala svým propojením s protestantskými univerzitami. Zkušenost žáků s cizím prostředím, jinými jazyky a novými poznatky, byla stejně jako dnes neocenitelná. Nebylo tomu tak však po celou éru působení Jednoty bratrské. Jeden z biskupů Jednoty bratrské, učenec Jan Augustián, nepřál výuce a vzdělání obecně. Důvod, který vedl Jana k šíření této myšlenky, bylo *hrozící nebezpečí pro dobrou víru*. Podpora vzdělání však nakonec přešla strach z narušení náboženské stability. Tato skutečnost byla dána především prací vzdělanců, učenců a biskupů Jednoty bratrské, kterými byly například Lukáš Pražský, Jan Černý, Jan Blahoslav, Jan Ámos Komenský. V případě Jana Blahoslava není možné opomenout jeho publikaci *Gramatika česká*, zároveň se do historie zapsal iniciováním a podílením se na vydání Bible Kralické. To, že je škola základ života potvrdil i poslední z biskupů Jednoty bratrské Jan Ámos Komenský, který celý svůj život a knihy jím publikované věnoval právě potřebám školským.

Jak již bylo několikrát uvedeno, slibnou budoucnost kvalitního školství zastavila bitva na Bílé hoře a vyhnanství, kterým byla Jednota bratrská postižena. I přesto, že se jednalo o rok 1623, kdy Jednota bratrská odchází z Mladé Boleslavi, obnovy se bratrská škola již nikdy nedočkala. Na konci 18. století se do oblasti Karmele stěhuje piaristické gymnázium. Alespoň tímto způsobem se do oblasti opět vrací duch školství, vzdělání a následného uplatnění nabytých poznatků. Bývalá sláva místa spojeného

se vzděláním a prostory k tomu určené byly přece jen výborným a příkladným začátkem pro přistěhované gymnázium. Na slávu této organizace navazují v novodobé historii instituce další. V oblasti Karmele dnes nalezneme Integrovanou střední školu a především ŠKODA AUTO Vysokou školu, která je zřízena v roce 2006 právě pod křídly automobilového podniku Škoda Auto s.r.o.. Kdysi slavná oblast navazuje na svou minulost a opět získává svůj význam a důležitost v oblasti vědy, výzkumu, kultury a především vzdělání.

Obrázek 7 - ŠKODA AUTO Vysoká škola s kostelem sv. Bonaventury

Knihtisk – šíření vzdělání. Právě tento vynález zapříčinil rychlé pronikání gramotnosti mezi veřejnost, v případě mladoboleslavské tiskárny, mezi českou společností. Knihtisk tak prostřednictvím vydávaných publikací šel ruku v ruce se vzděláním.

Obrázek 8 - Pamětní deska na budově bratrské tiskárny

„Jako byla škola bratrská na Karmeli semenišťem, odchovávajícím muže, kteří prosluli vroucí láskou vlasteneckou a ozdobili jméno české leskem vysoké vzdělanosti, tak byla knihtiskárna na témže Karmeli ochotnou její družkou a šířitelkou bratrské vzdělanosti, ušlechtilých plodů ducha bratrského.“⁹⁸ Dnes nám kdysi slavné řemeslo připomíná pouze pamětní deska umístěná na bratrské tiskárně, o které byla řeč v rámci kapitoly Hmotné kulturní dědictví Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. Knihtisk tak již ztratil v této oblasti svůj význam a prostory k tomu uzpůsobené jsou dnes soukromým majetkem sloužící k bydlení.

⁹⁸ BAREŠ, František. *Dějiny mladoboleslavského školství*, s. 20.

7.3 Odkaz Matouše Konečného

Odkaz, který zanechal biskupa Matouš Konečný, je možné zařadit jak do materiálního (hmotného) tak do nemateriálního (nehmotného) kulturního dědictví města Mladá Boleslav. Představuje totiž hmotnou formu prostřednictvím nalezených dokumentů a zároveň ukládá městu doživotní odkaz spojený s nalezením pokladu, který fascinuje odborníky i laiky.

Odkazem bratrského písaře je podklad, který byl nalezen v srpnu roku 2006 při stavebních pracích na karmelském komplexu. Po zakoupení pozemků, kdysi bratrské části Karmeje, automobilovým podnikem Škoda Auto s.r.o., započaly práce na výstavbě vzdělávacího centra, který plní funkci vysokoškolské univerzity, následovala renovace kostela sv. Bonaventury a jeho přilehlých staveb. Posílení myšlenky obnovení kdysi slavné vzdělávací čtvrti Nového města však přinesla více než pouze naplnění původního účelů Karmeje. V prostorách karmelského komplexu, přesněji pár centimetrů pod podlahou v prvním patře, byly dělnickou skupinou, která prováděla v místě stavební práce, nalezeny dvě dřevěné truhlice. Polští dělníci truhlice otevřeli kvůli jejich zájmu o možné nalezení finančního obnosu či zlata a drahých kamenů. Nic takového však v truhlách nalezeno nebylo. Obsah tvořily převážně soukromé dopisy Matouše Konečného s jeho zahraničními studenty, dopisy zasílané vyšším zemským úředníkům či šlechticům. Dokumenty tak vznikaly při výkonu úřadu biskupa Matouše Konečného v Mladé Boleslavi. Předpokládanou dobou ukrytí je období konce třicetileté války, tedy rok 1620. Uschovatel chtěl dokumenty ušetřit od jejich následné likvidace po nuceném odchodu členů Jednoty bratrské z města i z celých českých zemí. O podkladu ukrytém ve stropní podlaze však nikomu neřekl. Důvodem byla nejspíše myšlenka brzkého návratu do vlasti po uklidnění politických machinací. Bohužel návrat Jednoty do Mladé Boleslavi se uskutečnil až v době 19. století.

Význam nalezených materiálů má však nevyčísitelnou hodnotu. Je tomu tak nejen v pro historiky a znalce v oboru, ale svoji cenu má i pro obyvatele Mladé Boleslavi, a především členy Jednoty bratrské. Nese přeci jen výpověď o době působení Jednoty bratrské na Mladoboleslavsku, dokumenty se týkají historie Mladoboleslavska, v dopisech zaznamenáváme písemné dědictví významných osob z různých částí Čech. Studenti, ke kterým se většina z dopisů váže, hlásili Matouši Konečnému jejich denní aktivity v zahraničí v rámci studia. Bratrští biskupové

a učitelé, zajišťující chod školství v Čechách a konkrétně v Mladé Boleslavi, tak měli alespoň částečný přehled o dění v zahraničí. Dle odborníků, kteří se k tomuto odkazu Matouše Konečného vyjádřili, jde jednoznačně řečeno o „nález století“. Jeho velikost zatím žádný jiný poklad nepředčil.

8 Obnovená Jednota bratrská

Doba pobělohorská přinesla městu Mladá Boleslav několik změn. Vyhnání Jednoty bratrské a obecně všech skupin nekatolického smýšlení rozpoutalo značnou nevoli. I tak se však Mladá Boleslav stává městem katolickým. V historii města nebylo tragédie, která by takto rázně narušila chod dosud protestantského města. I přesto, že se někteří členové bývalé Jednoty bratrské schovávali a tajně scházeli, nebylo možné navrátit dobu kdysi slavného sboru. Na jeho obnovu si musí Mladá Boleslav ještě kolik desítek let počkat.

O návratu do „země otců“, jak exilová Jednota české země nazývá, se začíná uvažovat až v druhé polovině 19. století. Do země jsou vysláni kazatelé a od roku 1870 se otevírají první sbory v Potštejně a následně v roce 1872 v Dubé u Doks. Po dobu dalších 20 let se otevírá nespočet dalších sborů v Ústí nad Labem, Jablonci nad Nisou, Turnově, Nové Pace. Dochází také na hlavní město Prahu. Od počátku příchodu prvních věřících do Čech zraje v hlavách širitelů myšlenka návratu do bratrské centra vzdělanosti a kultury, tedy do města Mladé Boleslavi. Sen se stává skutečností dne 19. dubna 1895, kdy se do města stěhuje početná rodina bratra Václava Vančury. Naskytne se jim byt v městské paláci Templ, které se rázem stává i místem modlitebním a určeným k dalším shromážděním.

Kvůli rostoucímu počtu členů (na počátku 20. století má mladoboleslavská Jednota přibližně 53 osob) již Vančurův byt nevyhovuje, a proto je nutné zřídit samostatný bratrský dům. Za finance německých věřících byl v roce 1899 v Blahoslavově ulici vystavěn dům, který již vyhovoval všem aktivitám Jednoty bratrské. V okolí Mladoboleslavska dále vznikaly malé skupinky bratrských vyznatelů, kteří si utvářejí vlastní komunity a scházejí s ve vlastních domech. Příkladem může být město Sobotka, Bělá pod Bezdězem či Mnichovo Hradiště.

8.1 Mladoboleslavská Jednota bratrská v novodobé historii

V Blahoslavově ulici působí tato náboženská skupina dodnes. Její vzhledný a upravený bratrský dům je dominantou v dané lokalitě, i přes postrádání jakýchkoliv výzdob či upozornění vztahující se k Jednotě. Otázku, kterou si jistě pokládá většina z těch, kteří se touto náboženskou skupinu zajímají, je důvod, proč Jednota nepožadovala návrat velkolepé budovy Sboru českých bratří. Odpověď současného správce sboru pana Jaroslava Zajíčka zněla jasně a stručně: „*Co bychom s ním dělali.*“

Obrázek 9 - Budova obnovené Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi

Počet jejich věřících již nečiní polovinu mladoboleslavského obyvatelstva, jako tomu bylo za jejich slavných let v období 16. století. Současný stav mladoboleslavských bratrů a sester se pohybuje pod číslem 100. Dle zjištěných informací byla současná mladoboleslavská Jednota několikrát na pokraji svého zániku. Záchranou však bylo vždy několik jedinců či menších rodin, které podle slov pana Zajíčka „začali věřit“.

V porovnání s počtem členů v celé České republice se jedná přibližně o patnáctinu celkového počtu věřících. Jejich význam v oblasti výchovy a vzdělávání však na hodnotě a kvalitě neztratil. Činnost dnešní Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi se zaměřuje na práci s dětmi a mládeží. Aktivity pod jejich záštitou však pokrývají všechny generace.

Oficiální nízký počet přívrženců Jednoty bratrské může být ovlivněn i dnešním velmi svobodným přístupem k přijímání členů. Unikátnost tkví především v přijímání dětí věřících rodičů. Ti samozřejmě společně s rodiči Jednotu navštěvují, podílejí se na kolektivním životě ve skupině. Nejsou však do své plnoletosti oficiálními členy. Vysvětlením je skutečnost hovořící o nutnosti vlastního rozhodnutí, ke kterému daná osoba musí dospět sama v rámci vlastního přesvědčení, nikoli být ovlivněna přesvědčením svých blízkých, rodičů. Zajímavá je i skutečnost, že ve sboru a na pořádaných akcích Jednoty její členové vřele přijímají a vítají děti a jejich rodiče z širokého okolí, kteří nejsou členy Jednoty, avšak společně a odpovědně se podílejí, v rámci svého soukromého času, na jejich aktivitách a působení. Otevřenost, se kterou Jednota bratrská vystupuje, je zajisté nevídaná.

V případě práce s dětmi Jednota pořádá pravidelné úterní a nedělní kluby, kde děti od druhého roku života mohou tvořit, hrát a zpívat. Jedná se o formu kroužků, které navštěvují nejen děti věřících rodičů, ale může dorazit kdokoli z širokého okolí. Jsou přijímáni do jejich společnosti stejně vřele jako ostatní. Pro teenagery je pořádán každý pátek klub Suchý zip, který byl finančně podporován městem Mladá Boleslav. Podporu rodin a vztahu rodičů s dětmi bylo utvořeno rodinné centrum Dům. V rámci tohoto projektu jsou pořádány příměstské tábory, klasické letní tábory, ale také akce pro romské občany. Aktivit, které Jednota pořádá, je nespočet. Pro rodiče jsou pořádány manželské večery, pro důchodce pak funguje klub Sen. Pro rozvoj školních činností Jednota založila občanské sdružení Dotek či Slánka, které nabízí základním a středním školám různé oblasti komplexních programů. Ty se převážně týkají prevencí v rámci závislosti na tabáku, drogách, ale také na elektronice a internetu a upozorňují na možná rizika spojená s oblastí sexuální. Je přímo uvěřitelné, jak několik málo nadšenců, jednotlivců, dokáže nabídnout takové množství akcí i pomocných a zábavných programů pro širokou veřejnost.

9 Závěr

Od počátků své existence představuje Jednota bratrská náboženskou skupinu, jejímž hlavním cílem je šíření původních tábořských tradic bez jakéhokoliv využívání zbraní a násilí. K tomu se od doby působení biskupa Lukáše Pražského pojí i šíření odkazu vzdělání a kvalitního školství. Již František Palacký tituloval Jednotu bratrskou na úroveň nejušlechtilější církve v Českých zemích. Nejednalo se totiž o klasický systém náboženství, na kterém si zakládali jiné uskupení s tímto účelem. Církev, především katolická v době 16. a 17. století, zastává myšlenku rozsáhlé působnosti mezi společností českou i zahraniční. Jejich podstata se zakládá na otázce počtu věřících. Jednota bratrská od svého počátku nelpí na předávání svých myšlenek v co největším objemu. Toto společenství je výhradně založeno na přesvědčení členů, kteří konají vyznání z důvodu vlastního úsudku, bez použití jakýchkoliv donucovacích praktik.

Diplomová práce zakládala svou podstatu na působí Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi. Její historie se nerozlučně pojí s historií města a po několik stovek let určovala její směr. Oblast Karmele, posvátného to biblického místa, nese odkaz církevního společenství, které disponovalo nejkvalitnějším školským systémem, přísnými pravidly vztahující se na své členy i výbornou disciplinovanou formou jejich každodenní činnosti. Zároveň v místě mladoboleslavského Nového města je možné nalézt budovy Jednoty, které jsou také předmětem praktické části diplomové práce. Bratrská tiskárna, škola, bratrský komplex s kostelem sv. Bonaventury jsou příkladem hmotného kulturního dědictví, které po sobě zanechala kdysi slavná a vážená skupina významných obyvatel. Na její slávu v oblasti vědy, výzkumu a vzdělanosti navázala zde působící instituce ŠKODA AUTO Vysoká škola, která opět pozvedla význam a podstatu tohoto místa, které kdysi znala celá vzdělaná Evropa. V blízkosti bratrské části nacházíme Českobratrské náměstí s dominantou Mladé Boleslavi, tedy Sborem českých bratří. Stavba vystavěna pod dohledem slavného rodu Krajířů z Krajku, s jejich podporou materiální i nemateriální, kopírovala osud obyvatel města i celých českých zemích. Opakované otevírání a zavírání těchto prostor vedlo k jeho zkáze, a nakonec opětovnému vykoupení ze spár případného zborcení. Dnes se jedná o prostory výstavní i koncertní, místo promoci a svateb.

V návaznosti na tuto hmotnou stránku, diplomová práce uvádí vztah Jednoty bratrské ke vzdělání a jeho šíření, které prostřednictvím Vysoké školy a Střední

integrované školy po několik let navazuje na historii a duch tohoto místa. Doplňujícím ukazatelem, který celou problematiku školství zastřešuje, je v době 16. století nová forma prezentování myšlenek. Jedná se o knihtisk. Strůjcem úspěchu v oblasti tiskařství je významný lékař Mikuláš Klaudián, člen Jednoty bratrské, šířitel jejich myšlenek. Jeho jméno nese nejen ulice v oblasti Karmeje, ale také mladoboleslavská nemocnice. Na počest jeho osoby byla také vydána v roce 2016 publikace „Klaudián“, která více přibližuje jeho život a příchod do Mladé Boleslavi. Stopa, kterou ve městě Mladá Boleslav zanechal, je tak nepřehlédnutelná.

Názvy ulic, náměstí či jiných mladoboleslavských oblastí připomínají významnou náboženskou skupinu. Českobratrské náměstí, Komenského náměstí, Klaudiánova ulice, Klaudiánova nemocnice, oblast Karmel, Sbor českých bratří, Blahoslavova ulice a mnoho dalších. Mladá Boleslav tak na působení Jednoty bratrské nezapomíná. Tím, co upozornilo na oblast Karmeje a Jednotu bratrskou v jejich historickém kontextu, byl nález pokladu v prostorách bratrského komplexu u kostela sv. Bonaventury. Práce na vzdělávacím centru ŠKODA AUTO přinesly nejen návrat k odkazu Jednoty bratrské, ale i podklad poukazující na jejich důležitost a politický i kulturní význam. Dvě truhličky ukryté Matoušem Konečným obsahovaly písemnosti z doby před stavovským povstáním na Bílé hoře. Historická hodnota nálezů je nevypočitatelná. Dle historiků se jedná o poklad století.

Právě Bílá hora a porážka českých stavů měli zničující dopad na Jednotu Bratrskou. Mezi popravenými pány na Staroměstském náměstí byli i členové Jednoty bratrské. Tím odstartovala vlna nevole ze strany krále a císaře Ferdinanda II. Habsburského. Vyhnání protestantských organizací z Čech znamenalo konec staré Jednoty bratrské. Jedním z představitelů exilového uskupení a zároveň posledním biskupem Jednoty byl Jan Ámos Komenský. Jednota se nakonec do země svých otců navrací až na konci 19. století. Mladá Boleslav zažila vzkříšení své kdysi vážené skupiny v roce 1895 kvůli přistěhování početné rodiny bratra Václava Vančury. Dnes se jedná o menšinovou náboženskou skupinu, která vybudovala malý sbor v Blahoslavově ulici. Nese tak odkaz Jednoty, která městu zanechala nejen oblast Karmeje s jeho vzdělávacím a kulturním centrem, ale také stopu připomínající kus naší historie.

10 Bibliografie

- BAREŠ, František. *Dějiny mladoboleslavského školství*. V Mladé Boleslavi: Nákladem král. města Mladé Boleslavi, 1888.
- BAREŠ, František. *Soupis památek historických a uměleckých v pol. okresu Mladoboleslavském*. Praha: nákladem Archaeologické komise při České Akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1905, 412 s.
- BAREŠ, František. *Paměti města Mladé Boleslavě (I., II.)*. 1. vydání. Brno: GARN, 2013. Monografie měst, městeček a obcí.
- BENEŠ, Luděk. *Mladoboleslavsko v proměnách času*. 1. vyd. Praha: Libri, 1997. ISBN 80-859-8334-6.
- BIDLO, Jaroslav. *Jednota bratrská v prvním vyhnanství*. V Praze: Královská česká společnost nauk, 1932.
- DÖBERT, Osvald. *Deset let z tisíce*. 1. vyd. Praha: Středočeské nakladatelství, 1974.
- FILIPI, Pavel. *Malá encyklopedie evangelických církví*. 1. vyd. Praha: Libri, 2008. ISBN 978-80-7277-378-7.
- HERČÍK, Karel. *Mladá Boleslav: městem a okolím*. Praha: Orbis, 1996.
- HERČÍK, Karel. *Čtení o Mladé Boleslavi*. Vyd. 1. Poděbrady: Kompakt, 2004. ISBN 80-239-4321-9.
- HERČÍK, Karel, Zdeněk GOŁA. *Historické perličky z Mladoboleslavska*. Mladá Boleslav: Společnost Mikuláše Klaudiána, 2016.
- HERČÍK, Karel a Jan KRÁLÍK. *Mladá Boleslav: továrna ve městě - město v továrně : [historie města, krásy regionu, historie automobilky]*. Týnec nad Sázavou: Moto Public, 2005. ISBN 80-239-5458-X.
- Jednota bratrská: informativní knížka o historii, učení a životě Jednoty bratrské*. 1. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1989.
- KNOB, Jan, Otakar HRDLIČKA a Ivan KREJZLÍK. *Mladoboleslavsko*. Praha: Středočeské nakladatelství a knihkupectví, 1979.
- KOCOUREK, Jaroslav. *Boleslav: Mladá a krásná*. První vydání. Mladá Boleslav: Kultura města Mladá Boleslav a.s. - Infocentrum Mladá Boleslav, 2018. ISBN 978-80-270-4222-7.
- MAŘANOVÁ, Simona. *Židovská komunita na Mladoboleslavsku*. Praha, 2018. Bakalářská práce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Provozně ekonomická fakulta, Katedra psychologie. Vedoucí práce Petr Kokaisl.

- MOLNÁR, Amedeo. *Boleslavští bratři*. 1. vyd. Praha: Komenského evangelická bohoslovecká fakulta, 1952.
- MÜLLER, Josef Theodor. *Dějiny Jednoty bratrské*. Praha: Jednota bratrská, 1923.
- RŮČKOVÁ, Markéta a Jiří A. ČEPELÁK, ed. *Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610-1618: "poslušenství synovské vzkazují Vám, můj nejmilejší pane otče"*. Vyd. 1. Praha: Scriptorium, 2014. Archiv Matouše Konečného. ISBN 978-80-87271-90-2.
- ŘÍČAN, Rudolf. *Dějiny Jednoty bratrské*. 1. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1957.
- STRAŠÍKOVÁ, Blanka. *Teologie pro začátečníky*. Praha: Karolinum, 2004. ISBN 80-246-0816-2.
- SUCHÁNEK, Drahomír a Václav DRŠKA. *Církevní dějiny: antika a středověk*. 1. vyd. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-3719-5.
- TRTÍLEK, Vlastimil. *Mladá Boleslav od minulosti k dnešku: sborník*. K millenniu Mladé Boleslavi 1. vyd. Mladá Boleslav: Městský národní výbor, 1974.
- VANĚK, Václav. *Okres mladoboleslavský*. 1. vydání. Brno: GARN, 2013. Monografie měst, městeček a obcí.
- VLK, Miloslav. *Sbor českých bratří: historie, stavební výbor a obnova*. V Mladé Boleslavi: Kulturní středisko Svět, 2004.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Netradiční náboženství u nás*. 1. vyd. Praha: Dingir, 1998. ISBN 80-902528-0-X.
- VOJTÍŠEK, Zdeněk. *Encyklopedie náboženských směrů a hnutí v České republice: náboženství, církve, sekty, duchovní společenství*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-798-1.
- VONDRUŠKOVÁ, Alena a Vlastimil VONDRUŠKA. *Církev*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2014. Průvodce českou historií. ISBN 978-80-7429-441-9.

11 Seznam fotografií

Obrázek 1 - Kostel sv. Bonaventury	45
Obrázek 2 - Komplex u kostela sv. Bonaventury	46
Obrázek 3 - Sbor českých bratří	49
Obrázek 4 - Budova bratrské tiskárny	52
Obrázek 5 - Budova bratrské školy.....	54
Obrázek 6 - Českobratrské náměstí se Sborem českých bratří.....	57
Obrázek 7 - ŠKODA AUTO Vysoká škola s kostelem sv. Bonaventury.....	59
Obrázek 8 - Pamětní deska na budově bratrské tiskárny	60
Obrázek 9 - Budova obnovené Jednoty bratrské v Mladé Boleslavi	63

Veškeré uvedené fotografie jsou z vlastních zdrojů.